

Львівський державний університет
внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ
ЩОДО ВИЯВЛЕННЯ, ПРИПИНЕННЯ
ТА ПРЕВЕНЦІЇ КОРУПЦІЙНИХ ПРОЯВІВ

Матеріали
постійно діючого науково-практичного семінару
27 травня 2022 року

Львів
2022

УДК 343.1

П78

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет
Вченою радою факультету № 1
Інституту з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Львівського державного університету внутрішніх справ
(протокол від 11 липня 2022 р. № 2)

Упорядник:

І. Б. Газдайка-Василишин,
кандидат юридичних наук, доцент

П78 Проблеми вдосконалення діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, припинення та превенції корупційних проявів: матеріали постійно діючого науково-практичного семінару (м. Львів, 27 травня 2022 року) / упорядник І. Б. Газдайка-Василишин. Львів: ЛьвДУВС, 2022. 100 с.

Матеріали постійно діючого науково-практичного семінару містять тези доповідей та повідомлень, які були оприлюднені й обговорені під час проведення науково-практичного заходу «Проблеми вдосконалення діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, припинення та превенції корупційних проявів», що відбувся у Львівському державному університеті внутрішніх справ 27 травня 2022 року.

Опубліковано в авторській редакції.

УДК 343.1

© Львівський державний університет
внутрішніх справ, 2022

Балобанова Д. О.,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального права
і кримінології,
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ТРАЄКТОРІЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ НОРМ ЩОДО ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Враховуючи той факт, що однією з вимог щодо європейської інтеграції нашої держави була, є та буде протидія корупції, питання траєкторії кримінально-правових норм у цій сфері заслуговує на особливу увагу в процесі дослідження загальної динаміки кримінального права.

В цьому аспекті важливим є процес внесення змін до Розділу XVII Особливої частини КК – «Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг». Цей процес розпочався у 2009 р., коли Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» [1] передбачалося введення в Особливу частину КК Розділу VII-A «Злочини у сфері службової діяльності в юридичних особах приватного права та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг», який кореспондував з Розділом XVII Особливої частини КК. Цей закон мав «цікаву» долю, оскільки мав бути впровадженим в дію з 01.01.2011 р., але втратив чинність з 05.01.2011 р. [2].

Починаючи з 2008 р., кожен рік (виключення становлять 2017–2018 рр.) приймалися закони (інколи декілька), якими вносилися зміни до цього розділу: у 2008 р. – 1 закон, у 2009 р. – 1, у 2010 р. – 1, у 2011 р. – 2, у 2012 р. – 1, у 2013 р. – 2, у 2014 р. – 4,

у 2015 р. – 5, у 2016 р. – 6, у 2019 р. – 2 закони та 1 Рішення Конституційного Суду України про визнання неконституційною ст. 368² КК, у 2020 р. – 4 закони, у 2021 р. – 2 закони.

Наразі в 2011 р. Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» [3] було реалізовано ідею, закладену в Кримінальній конвенції про боротьбу з корупцією, в Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності та в Конвенції ООН проти корупції, ратифікованих Україною, щодо диференціації кримінально-правової охорони службових відносин в публічній і приватній сферах. Ця диференціація відбулася шляхом викладення назви Розділу XVII Особливої частини КК в новій редакції – «Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» та включенням нових статей, якими окремо встановлювалась відповідальність службових осіб юридичних осіб приватного права та осіб, які надають професійні послуги: ст. 364¹ «Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми», ст. 365¹ «Перевищення повноважень службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми», ст. 365² «Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги», ст. 368² «Незаконне збагачення», ст. 368³ «Комерційний підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми», ст. 368⁴ «Підкуп особи, яка надає публічні послуги», ст. 369² «Зловживання впливом». Появу цих статей не можна визнати криміналізацією відповідних діянь – це саме процес приведення вітчизняного нормативного акту у відповідність до міжнародних зобов'язань шляхом уточнення певних, вже існуючих положень.

У подальшому законодавець неодноразово звертав свою увагу на відповідний розділ і ухвалював закони, якими:

1) вносилися нові редакції вже існуючих статей (переважна більшість законів); 2) криміналізувалися та декриміналізувалися відповідні діяння (вказівка на те, що суб'єктом перевищення влади або службових повноважень може бути тільки працівник правоохоронних органів, а отже часткова декриміналізація діяння, передбаченого ст. 365 КК, та виключення ст. 365¹ КК; введення нової ст. 366¹ КК «Декларування недостовірної інформації», яка в подальшому була виключена і тим самим законом запроваджена знову в іншій редакції та під новим номером – 366², введення ст. 366³ «Неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» [4], тощо); 3) відбувалися процеси пеналізації та депеналізації (посилення та пом'якшення санкцій відповідних норм).

Особливу увагу слід приділити таким випадкам, як визнання ст. 368² «Незаконне збагачення» неконституційною [5] через наявність в диспозиції такої характеристики активів, як «законність підстав набуття яких не підтверджено доказами», та запровадження аналогічної норми – ст. 368⁵, але зі збільшенням розмірів активів, які становлять ознаки незаконного збагачення [6] (6,5 тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян проти 1 тисячі).

Крім того, здивування викликає поява таких «штучних» норм, як «Здійснення народним депутатом України на пленарному засіданні Верховної Ради України голосування замість іншого народного депутата України» (ст. 364²) [7], «Бездіяльність працівника правоохоронного органу щодо незаконної діяльності з організації або проведення азартних ігор, лотерей» (ст. 365³) [8] та «Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань» (ст. 369³) [9]. Не можна погодитись з тим, що неособисте голосування народним депутатом та протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань є настільки суспільно небезпечними, що їм необхідно протидіяти

засобами кримінального права. Видаються достатніми заходи дисциплінарного характеру або конституційного, якщо мова йде про народного депутата. Що стосується відповідальності за бездіяльність працівника правоохоронного органу щодо незаконної діяльності з організації або проведення азартних ігор, лотерей, то це є створенням штучної конкуренції шляхом запровадження спеціальної норми у кримінальному законі, а також характерною є відсутність необхідного рівня суспільної небезпечності діяння.

Наведене свідчить про те, що системного і послідовного підходу до протидії корупційним і службовим злочинам протягом внесення змін з 2008 р. по 2021 р. не існувало: часто ці зміни знаходились у протиріччі одна до одної, або були неправовими, мали політичні перестороги, нівелювалися, поновлювалися, – що свідчить не стільки про наміри виконати зобов'язання щодо протидії корупції, скільки створити умови, за яких той чи інший антикорупційний закон мав би відображення у КК.

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення: Закон України від 11.06.2009 № 1508-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2009. № 46. Ст. 699.

2. Про визнання такими, що втратили чинність, деяких законів України щодо запобігання та протидії корупції: Закон України від 21.12.2010 № 2808-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 25. Ст. 188.

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення: Закон України від 07.04.2011 № 3207-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 41. Ст. 414.

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: Закон України від 04.12.2020 № 1074-IX. *Відомості Верховної Ради*. 2021. № 15. Ст. 131.

5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 368² Кримінального кодексу України від 26.02.2019 № 1-р/2019. *Офіційний вісник України*. 14.05.2019. № 36. Стор. 122. Ст. 1291. Код акта 94374/2019.

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів: Закон України від 31.10.2019 № 263-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 2. Ст. 5.

7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення особистого голосування народними депутатами України на пленарних засіданнях Верховної Ради України: Закон України від 19.12.2019 № 404-IX. *Відомості Верховної Ради*. 2020. № 35. Ст. 253.

8. Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор: Закон України від 14.07.2020 № 768-IX. *Голос України*. 12.08.2020. № 141–142.

9. Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань: Закон України від 03.11.2015 № 743-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 51. Ст. 472.

Булгакова О. В.,
кандидат економічних наук, доцент,
завідувачка кафедри
державно-правових дисциплін
(Донецький державний університет
внутрішніх справ)

ПІДХОДИ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ У ВИЯВЛЕННІ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ В ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Сучасне суспільство складно уявити без прагнення до розвитку та постійного підвищення рівня життя кожного з учасників поля суспільної взаємодії. Складність загальних процесів координації такої складної системи взаємодії, яка сформована не тільки різними сферами взаємодії, а й різними рівнями узгодження процесів такої взаємодії, передбачає формування певної інфраструктури управління в межах цієї системи.

Сучасна модель управління суспільством в Україні передбачає реалізацію основних принципів концепції New Public Management. Саме ця концепція «New Public Management» дозволяє державному управлінню вирішувати дві важливі задачі: а) скоротити державний сектор та обмежити втручання і контроль уряду в житті суспільства та економіки; б) створити ефективну систему контролю громадськості над діяльністю держави через конкуренцію та цінову систему, досягнення економічної ефективності та «якісного економічного обслуговування». [15]

З огляду на важливість вирішення означених задач, постає питання про вирішення гострої проблеми корупційних ризиків, які виникають в процесі реалізації таких задач.

Звернувшись до Роз'яснення Міністерства Юстиції України «Корупційні ризики в діяльності державних службовців» від 12.04.2011 [2], доречно акцентувати увагу на чітко сформульованій позиції Міністерства, що корупція є однією із найнебезпечніших загроз правам людини, демократії, правопорядку, чесності та соціальній справедливості, вона перешкоджає економічному розвитку та загрожує належному і справедливому функціонуванню країн, має негативні фінансові наслідки для громадян, компаній і держав, а також для міжнародних установ. [2]

Також саме в зазначеному документі визначено, як один з основних напрямів у сфері запобігання корупції, виявлення корупційних ризиків, які можуть виникати в діяльності державних службовців, та одночасне усунення умов та притичин виникнення таких ризиків. При цьому, визначено, що за поширеністю корупційні ризики в діяльності державних службовців розташовано в такій послідовності: не доброчесність державних службовців; виникнення конфлікту інтересів; безконтрольність з боку керівництва; наявність дискреційних повноважень. [2]

Грунтуючись та тому, що конфлікт інтересів, як корупційний ризик в діяльності державного службовця, розташовано на другій позиції за поширеністю, то саме розуміння причин такого явища дозволить виробити дієві механізми недопущення виникнення такої ситуації та адекватного реагування у випадку виникнення правопорушення.

Визначення конфлікту інтересів сформульовано в Законі України «Про запобігання корупції» [3], проте цього замало для ідентифікації ризик-ситуацій, за яких можливе виникнення корупційної складової в діяльності державного службовця.

Доцільно звернутись до Посібнику з оцінки корупційних ризиків та розробки планів протидії корупції [4], де корупційний ризик визначено як ймовірність виникнення та наслідки від корупційного вчинку. Тобто визначальним в факті корупційного ризику встановлено корупційний вчинок державного службовця, який розглядається як корупційне правопорушення та правопорушення, пов'язане з корупцією, в межах визначених Законом України «Про запобігання корупції».

Виходячи з цього, складно побудувати саме факторну модель корупційного вчинку із чітким визначенням тих складових, щодо яких потрібно реагувати в системі управління державного органу. Така невизначеність створює складнощі в процесі ідентифікації корупційних ризиків та розробки Антикорупційної програми для конкретної системи управління державного органу. Також така ситуація ускладнює об'єктивізацію оцінки кожного з чинників, які створюють передумови запровадження запобіжних заходів у створенні умов недопущення корупційних вчинків.

Доречно заглибитись в побудову факторної моделі корупційного вчинку за методикою, запропонованою міжнародним стандартом ISO/IEC 31000:2009 «Управління ризиками – Принципи та керівництво». На нашу думку, факторна модель корупційного вчинку державного службовця складається з двох

сфер та чотирьох рівнів функціонування посадової особи, в кожному з яких можна виокремити чіткі фактори, на які здатна реагувати система управління як на корупційний ризик. Також така модель дозволяє вирішити декілька основних задач управління державним органом: 1) формування системи управління корупційними ризиками, інтегрованої до загальної системи управління діяльністю і окремого органу, і кожного з державних службовців; 2) розробка та запровадження інструментів запобігання корупційним вчинкам на підставі об'єктивної інформації, отриманої через кількісну оцінку сукупності якісних факторів здійснення функцій державного органу та окремого посадовця; 3) індивідуалізація вимог до діяльності кожного державного службовця з огляду на складність виконуваних завдань з метою зниження керівного тиску на діяльність посадової особи та підвищення особистої відповідальності службовців при виконанні функцій держави.

Таким чином, ситуація конфлікту інтересів в діяльності державного службовця є одним з розповсюджених корупційних ризиків, саме тому застосування підходів у ризик-менеджмент дозволяє вирішувати складні завдання у створенні середовища з низьким ризиком вчинення корупційного вчинку, а отже ефективніше сприятиме запобіганню корупції в діяльності державного службовця.

1. Kelly J. M. The dilemma of the unsatisfied customer in a market model of public administration. *Public Administration Review*. 2005. 65 (1). P. 76–84.

2. Корупційні ризики в діяльності державних службовців: Роз'яснення Міністерства юстиції України від 12.04.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0026323-11#Text>

3. Про запобігання корупції. Закон України від 14.10.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

4. Вінборн С., Сисоєв В., Ткаченко В. Посібник з оцінки корупційних ризиків та розробки планів протидії корупції. К., 2015. 75 с.

Бурда С. Я.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права
і кримінології факультету № 1 ІПФПНП
*(Львівський державний
університет внутрішніх справ)*

НЕЗАКОННЕ ЗБАГАЧЕННЯ: ОСОБЛИВОСТІ КОНСТРУКЦІЇ СУБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ

Загальне визначення складу кримінального правопорушення включає чотири групи специфічних ознак за якими відрізняються один від одного конкретні кримінальні правопорушення, передбачені нормами Особливої частини кримінального права України. Однією з таких ознак є суб'єктивна сторона.

На думку Є. Л. Стрельцова якщо суб'єкт, його дії, об'єкт, на який спрямовані дії такої особи є, так би мовити, зовнішньою об'єктивною дійсністю, яка реально відбувається і яку можуть оцінити інші люди, то суб'єктивна сторона – це певною мірою відображення у вчинках конкретної людини її ставлення до таких дій, а якщо казати на більш загальному рівні – реалізація її світогляду в конкретних вчинках [3, с. 106]. Саме це, на його думку, має основне значення для пізнання змісту кримінального правопорушення, встановлення меж відповідальності особи, яка його вчинила. Суб'єктивне ставлення будь-якої особи у вивченні кримінального правопорушення існує незалежно від свідомості слідчого, слідчого судді і судді, а процес розслідування кримінального провадження є процесом пізнання об'єктивної істини – достовірного встановлення факту вини або невинуватості особи у вчиненні розслідуваного діяння. Відсутність суб'єктивної сторони виключає тим самим і склад кримінального правопорушення.

Суб'єктивна сторона складу кримінального правопорушення є внутрішнім його змістом, це ті психічні процеси, які проходять у сві-

домості особи, коли вона вчиняє злочин, це її психічне ставлення до вчиненого нею суспільно небезпечного діяння та його наслідків.

Стаття 368-2 КК України передбачає кримінальну відповідальність за набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у власність активів у значному розмірі, законність підстав набуття яких не підтверджено доказами, а так само передача нею таких активів будь-якій іншій особі. Кваліфікуючими ознаками даного складу кримінального правопорушення є ті самі діяння, вчинені службовою особою, яка займає відповідальне становище та ті самі діяння, вчинені службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище [2].

Суб'єктивна сторона незаконного збагачення характеризується прямим умислом. Якщо інші особи заздалегідь обіцяли особі, уповноваженій на виконання функцій держави або місцевого самоврядування одержати у значному розмірі від неї активи, та отримали їх, їхні дії слід кваліфікувати за ч. 5 ст. 27 та за відповідною частиною ст. 368-2 КК України. Якщо ж інші особи нічого не знали про те, що уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування особа передає їм активи у значному розмірі, законність підстав набуття яких не підтверджено доказами, кримінальна відповідальність виключається.

Відповідно до ст. 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [1]. Ці положення Конституції поширюються на всіх без винятку службових осіб, незалежно від того, чи є вони представниками законодавчої, виконавчої або судової влади, виконують свої службові обов'язки у державному апараті, в органах місцевого самоврядування або на окремих підприємствах, в установах та організаціях. Не має також значення службове становище особи (звання, ранг, чин, кваліфікаційний клас), відомча чи галузева належність органу, сфера його діяльності, характер та обсяг повноважень або форма власності, на підставі якої створені та функціонують підприємства, установи і організації.

Виконання службовими особами своїх службових обов'язків на підставі, в межах і в порядку, передбачених Конституцією, законами та іншими нормативними актами, забезпечує нормальну діяльність державного апарату, а також апарату управління підприємств, установ і організацій. У Кримінальному Кодексі досить багато норм, що встановлюють відповідальність за так звані спеціальні види службових злочинів, вчинення яких також зумовлене службовим становищем суб'єкта, однак при їх здійсненні основним безпосереднім об'єктом є інші суспільні відносини [4].

Розглядаючи кримінальні справи та кримінальні провадження зазначеної категорії, суди мають керуватися положеннями чинних КК і Кримінальним процесуальним кодексом України та враховувати роз'яснення, наведені у відповідних постановках Пленуму Верховного Суду України [5].

Таким чином, можна стверджувати, що суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 368-2 КК України характеризується прямим умислом, оскільки винний усвідомлює те, що він набуває у власність активи у значному розмірі без законних на те підстав, або передає такі активи іншим особам. Мотиви і мета набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у власність активів у значному розмірі, законність підстав набуття яких не підтверджено доказами, а так само передача нею таких активів будь-якій іншій особі не впливають на кваліфікацію діяння, але потребують обов'язкового встановлення під час проведення слідства для подальшої індивідуалізації кримінальної відповідальності та призначення покарання.

-
1. Конституція України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/>.
 2. Кримінальний кодекс України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
 3. Уголовное право Украины. Общая и Особенная части: учебник / 3-е изд. / отв. ред. Е. Л. Стрельцов. Х.: ООО «Одиссей», 2007. 720 с.

4. Газета Закон і бізнес. URL: http://zib.com.ua/ua/print/57263.uzagalnennya_sudovoi_praktiki_rozglyadu_sprav_pro_administra.html.

5. Збірник постанов Пленуму Верховного суду України у кримінальних справах: навчально-практичний посібник / укл. Б. О. Кириш. Львів: Ліга-прес, 2010. 412 с.

Газдайка-Василишин І.,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри
кримінального права і кримінології
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

Міськів Д.,
доктор філософії,
професор кафедри
кримінального права і кримінології
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРОБЛЕМИ КАРАНОСТІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З КОРУПЦІЄЮ

До кримінальних правопорушень, згідно з приміткою до ст. 45 Кримінального кодексу України (далі – КК) відносяться правопорушення, передбачені статтями 366² та 366³ КК: «Декларування недостовірної інформації» та «Неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування».

Дослідження караності цих правопорушень передбачає аналіз санкцій вказаних кримінально-правових норм на предмет їх відповідності правилам конструювання санкцій; вивчення співвідношення суворості вказаних санкцій з санкціями суміж-

них кримінально-правових та адміністративно-правових норм; а також вивчення судової практики призначення покарання у справах цієї категорії.

Для встановлення узгодженості санкцій ст. ст. 366², 366³ КК із санкціями за вчинення кримінальних правопорушень, подібних за характером і ступенем суспільної небезпеки, проаналізовано санкції статей, що передбачають відповідальність за умисне неподання інформації, яку особа зобов'язана подати (ч. 1 ст. 209¹; ст. 223²; ч. 1 ст. 385 КК), або ж подання завідомо недостовірних відомостей у звітності, для формування баз даних, для здійснення фінансового контролю, правосуддя (ч. 1, 4 ст. 158; ч. 1, 3 ст. 159¹; ч. 1, 2 ст. 205¹; ч. 1 ст. 209¹; ч. 1, 2, 3 ст. 220¹; ст. 220²; ч. 1, 2 ст. 222; ст. 223¹; ст. 223²; ч. 1 ст. 366; ч. 1 ст. 384 КК).

За винятком двох статей (ч. 1, 4 ст. 158, ст. 384 КК), усюди передбачено покарання у виді штрафу. Розмір штрафу варіюється, однак, здебільшого, не перевищує 3 000 н.м.д.г. (більше тільки за шахрайство з фінансовими ресурсами, вчинене повторно, або яке завдало великої матеріальної шкоди – до 10 000, а також за порушення порядку ведення реєстру власників іменних цінних паперів – до 5 000 н.м.д.г.). У 4 випадках штраф є безальтернативним покаранням; у 1 випадку поєднується з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю; у 2 випадках – із виправними роботами; у 3 – з арештом; у 5 випадках – із обмеженням волі. У ч. 1 ст. 158 КК єдиним видом покарання передбачено позбавлення волі на певний строк (від 2 до 4 років за основний склад і від 7 до 10 років за кваліфікований склад). У ч. 1 ст. 384 КК за завідомо неправдиве показання свідка встановлено покарання у виді виправних робіт, арешту та обмеження волі на строк до двох років. 10 із 13 проаналізованих статей передбачають додаткове покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років за основний (8 санкцій) чи кваліфікований склад кримінального правопорушення (6 санкцій).

Своєю чергою, умисне внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (ч. 1 ст. 366² КК), карається штрафом від 3 000 до 4 000 н.м.д.г. або громадськими роботами на строк від 150 до 240 годин, або обмеженням волі на строк до двох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

За умисне внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму понад 2000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб (ч. 2 ст. 366² КК), передбачено основні покарання у виді штрафу від 4 000 до 5 000 н.м.д.г., громадських робіт на строк від 150 до 240 годин, обмеженням волі на строк до двох років, або позбавлення волі на той самий строк, і додаткове обов'язкове покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (ч. 1 ст. 366³ КК) карається штрафом від 2 500 до 3 000 н.м.д.г. або громадськими роботами на строк від 150 до 240 годин або обмеженням волі на строк до двох років, або позбавленням волі строком на один рік, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Вказані санкції не завжди були такими. Їх було істотно обтяжено Законом №1576-IX від 29.06.2021 року. Зокрема, цим законом санкцію ч. 1 ст. 366² КК було доповнено покаранням у виді обмеження волі; санкцію ч. 2 ст. 366² КК доповнено покаранням у виді позбавлення волі, а санкцію ст. 366³ КК – покараннями у виді обмеження волі та позбавлення волі. До внесення цих змін санкції цих норм були доволі схожі із

проаналізованими вище санкціями. Водночас, встановлення покарання у виді позбавлення волі на строк до двох років за декларування недостовірної інформації (у ч. 2 ст. 366² КК), та повернення покарання у виді позбавлення волі на строк до одного року за неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (у ст. 366³ КК)¹ видається надмірним.

Адже, кримінальні правопорушення, передбачені, наприклад, ст. 159¹ КК (подання завідомо недостовірних відомостей у звіті партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру або у фінансовому звіті про надходження та використання коштів виборчого фонду партії, місцевої організації партії, кандидата на виборах) чи ст. 209¹ КК (умисне неподання, несвоєчасне подання або подання недостовірної інформації про фінансові операції, що відповідно до закону підлягають фінансовому моніторингу...) однозначно не поступаються за суспільною небезпекою внесенню суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та умисному неподанню зазначеної декларації (до речі, всі ці кримінальні правопорушення посягають на механізм фінансового контролю). Однак санкції ст. ст. 159¹, 209¹ КК істотно м'якші і не передбачають позбавлення волі. Відтак очевидно, що з позиції узгодженості санкцій ст. ст. 366², 366³ КК із санкціями за вчинення кримінальних правопорушень,

¹ Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: проект Закону України від 27.01.2021 № 4651. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=70915&pf35401=541548>

подібних за характером і ступенем суспільної небезпеки, покарання у виді позбавлення волі у санкціях аналізованих статей є зайвим¹.

Щодо узгодження санкцій ст. ст. 366², 366³ КК із санкціями норм про суміжні адміністративні правопорушення слід порівняти їх із санкціями ст. 172⁶ КУпАП.

За несвоєчасне подання без поважних причин декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбачено накладення штрафу від 50 до 100 н.м.д.г. (ч. 1 ст. 172⁶ КУпАП), а у разі вчинення особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за таке ж порушення, чи за неповідомлення або несвоєчасне повідомлення про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента або про суттєві зміни у майновому стані (ч. 3 ст. 172⁶ КУпАП), – накладення штрафу від 100 до 300 н.м.д.г. з конфіскацією доходу чи винагороди та з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на один рік. Отже, санкція за несвоєчасне подання декларації істотно м'якша, порівняно із санкцією за умисне неподання такої декларації, а межа між цими діями, як уже зазначалося, нечітка. Очевидно, що максимальне стягнення за несвоєчасне подання декларації має бути тотожним мінімальному покаранню за умисне неподання декларації.

За неповідомлення про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента або про суттєві зміни у майновому стані передбачено накладення штрафу від 100 до 200 н.м.д.г., або ж накладення штрафу від 100 до 300 н.м.д.г. з конфіскацією доходу чи винагороди та з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на один рік,

¹ Міськів Д. М. Характеристика кримінально-правової санкції за декларування недостовірної інформації. *International Journal «LAW&SOCIETY»*. 2020. Issue 1. С. 68–75. С.

у випадку його вчинення особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню, передбаченому ч. 1-3 ст. 172⁶ КУпАП. Деякі науковці вже зазначали, що і вказані діяння, і неподання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у своїй основі – тотожні діяння¹. Видається, що, принаймні, у випадку умисного неподання декларації за період неохоплений раніше поданими деклараціями, суспільна небезпека таких виявів, дійсно подібна, адже чи у випадку неподання декларації, чи неповідомлення про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента чи неповідомлення про суттєві зміни у майновому стані – всю цю інформацію особа буде змушена подати в наступній річній декларації (тобто особа не уникає фінансового контролю, а лише відтерміновує його). Зважаючи на такі аргументи, адміністративне стягнення за неповідомлення про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента або про суттєві зміни у майновому стані і покарання за умисне неподання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, частково мають збігатися (хоча це певним чином і суперечить самому поділу відповідальності на адміністративну і кримінальну, однак очевидно, що є ще одним свідченням недоліків міжгалузевої диференціації відповідальності за порушення вимог фінансового контролю, передбачених Законом України «Про запобігання корупції»).

За учинення адміністративного правопорушення «Подання завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповно-

¹ Мармура О. З. Окремі проблеми відповідальності за порушення вимог фінансового контролю, передбачених Законом України «Про запобігання корупції». *Проблеми вдосконалення діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, попередження та припинення корупційних проявів*: матеріали постійно діючого науково-практичного семінару (м. Львів, 8 квітня 2016 р.). Львів, 2016. С. 142–145.

важеної на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» передбачене стягнення у виді штрафу від 1000 до 2500 н.м.д.г. Зі штрафом – все логічно. Однак, КУпАП, як і КК, передбачає таке стягнення, як громадські роботи, які могли б бути альтернативою великого розміру штрафу, як і у ст. 366² КК.

На перший погляд, вказані санкції можуть забезпечити достатню можливість індивідуалізації покарання. Однак, тут є певні проблеми. Громадські роботи та обмеження волі, як відомо, не застосовуються до певних осіб – осіб із інвалідністю першої або другої групи, вагітних жінок, осіб, які досягли пенсійного віку (військовослужбовці строкової служби не є суб'єктами декларування). Тому для вказаних категорій осіб, у разі вчинення ними кримінальних правопорушень, передбачених ч. 2 ст. 366² і ст. 366³ КК, залишається можливість застосування лише штрафу або позбавлення волі. У випадку ж вчинення ними кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 366³ КК – лише штрафу від 3000 до 4000 н.м.д.г.

У санкціях ст. 366² та ст. 366³ КК штраф передбачений у таких межах: ч. 1 ст. 366² КК від 3000 до 4000 н.м.д.г.; ч. 2 ст. 366² КК від 4000 до 5000 н.м.д.г.; ст. 366³ КК від 2500 до 3000 н.м.д.г. Відтак об'єктивне вивчення можливостей досягнення цілей покарання часто приводитиме до встановлення неможливості застосування штрафу в цих межах. Видається, що для забезпечення належної індивідуалізації покарання межі штрафу в санкціях ст. ст. 366², 366³ КК мають бути істотно розширені, причому так, щоб мінімальний і максимальний розміри штрафу відрізнялися у декілька разів. Насамперед, потрібно зменшити мінімальний розмір цього покарання.

Санкції, передбачені ст. ст. 366², 366³ КК, не зовсім відповідають вимогам щодо наближеності покарань, поєднаних у санкції, за суворістю. Найменш суворим покаранням, очевидно, є громадські роботи на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин. Штраф у розмірах від 2500 до 5000 н.м.д.г істотно не відрізняється за своєю суворістю і є в межах

вказаного правила. Істотно суворішим є покарання у виді обмеження волі на строк до двох років. Однак, позбавлення волі строком на один рік або на строк до двох років, – це якраз те покарання, яке є на протилежному «полюсі» системи покарань, порівняно з іншими, які містяться в аналізованих санкціях. Тому, видається, що цей вид покарання доцільно виключити із санкцій статей 366² та 366³ КК.

Аналіз вироків у кримінальних провадженнях за ст. 366³ КК показав, що досить часто в них наявні угоди про визнання вини, в яких сторонами узгоджуються основне покарання у виді громадських робіт (як правило, на мінімальний строк, встановлений санкцією статті, – 150 годин) та додаткове покарання у виді позбавлення права займати певні посади (як правило, строком на один рік)¹. Також трапляються випадки, коли сторонами угоди про визнання вини узгоджено лише основне покарання у виді громадських робіт на мінімальний строк, встановлений санкцією статті, – 150 годин².

Нині ще немає значної кількості вироків у справах за ст. ст. 366², 366³ КК України. Тому аналіз проводився також на основі судової практики за ст. 366¹ КК України.

Загалом, можна констатувати, що більшість кримінальних проваджень, відкритих за ст. 366¹ КК України, не має свого

¹ Див. наприклад: Вирок Буського районного суду Львівської області в провадженні № 1-кп/943/93/2022 від 07 лютого 2022 року; Вирок Голосіївського районного суду міста Києва в провадженні № 1-кп/752/1287/22 від 08.02.2022; Вирок Білоцерківського міськрайонного суду Київської області в провадженні № 1-кп/357/504/22 від 14 лютого 2022 року; Вирок Буринського районного суду Сумської області в провадженні № 1-кп/574/46/2022 від 21 лютого 2022 року; Вирок Котелевського районного суду Полтавської області в провадженні № 1-кп/535/38/22 від 10 березня 2022 року.

² Вирок Шосткинського міськрайонного суду Сумської області в провадженні № 1-кп/589/348/22 від 23 лютого 2022 року.

логічного завершення у вигляді вироку суду. Так, за даними Офісу Генерального прокурора, у 2016 році було зареєстровано 58 таких кримінальних проваджень¹, у 2017 році – 1134², у 2018 році – 1541³, у 2019 році – 1118⁴, а у 2020 році – 343 кримінальних проваджень⁵. Проте, станом на травень 2020 року в Єдиному державному реєстрі судових рішень містилося лише 147 вироків у справах про вчинення кримінальних правопорушень, передбачених цією статтею (у 129 із них обвинувачених було визнано винними у вчиненні кримінального правопорушення і призначено покарання; у трьох – обвинувачені звільнялися за вироком від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям, у двох випадках – у зв'язку із зміною обстановки; інші вирoki (13) були виправдувальними). Найчастіше суди призначали покарання у виді громадських робіт (при цьому у 52 випадках розмір цього покарання становив 150 годин, тобто мінімальний строк, передбачений санкцією).

Аналіз судової практики (та її типових помилок) щодо призначення за вчинення аналізованих кримінальних правопо-

¹ Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за грудень 2016 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=200945

² Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за грудень 2017 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=203952

³ Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за грудень 2018 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=205797

⁴ Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за грудень 2019 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=208205

⁵ Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень–грудень 2020 року. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=210855

рушень додаткового покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, дав змогу сформулювати такі правила призначення цього покарання:

– при засудженні за кримінальні правопорушення, передбачені ст. ст. 366², 366³ КК України, суд може не призначати цей вид покарання виключно на підставі ч. 2 ст. 69 КК України, належно обґрунтовуючи при цьому своє рішення;

– призначаючи це покарання, суди мають чітко зазначати посади чи діяльність, на зайняття яких (якою) особа позбавляється права. Очевидно, що це мають бути виключно посади, які, згідно із Законом України «Про запобігання корупції», передбачають подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

– при призначенні такого покарання суд повинен чітко вказати строк його відбування в межах від одного до трьох років.

Гришук А. Б.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри адміністративно-правових

дисциплін Інституту права

(Львівський державний університет

внутрішніх справ)

ОБМЕЖЕННЯ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ СЛУЖБОВОГО СТАНОВИЩА. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАКРІПЛЕННЯ

В умовах сьогодення корупція, по-перше: загрожує розвитку держави; по-друге: знижує можливості ефективної реалізації реформ у різних сферах, по-третє: порушує законність політичної системи; по-четверте: підриває авторитет держави на

міжнародній арені; по-п'яте: знижує довіру громадян держави до органів державної влади та місцевого самоврядування тощо.

З вище наведеного слід підкреслити той факт, що влада нашої держави все ж намагається активізувати роботу, спрямовану на боротьбу з корупцією із складним, багатоаспектним, асоціальним, протиправним та небезпечним явищем, яке виникає в процесі використання посадовою особою органу державної влади чи місцевого самоврядування свого службового становища.

У частині 3 статті 10 Закону України «Про державну службу» закріплено положення про те, що державний службовець немає права залучати, використовуючи своє службове становище, державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, працівників бюджетної сфери, інших осіб до участі у передвиборній агітації, акціях та заходах, що організовуються політичними партіями та у будь-який інший спосіб використовувати своє службове становище в політичних цілях [1]. Із зазначеної статті слід підкреслити той факт, що заборони які визначені статтею 10 Закону говорять про особливий статус державного службовця та повинен бути політично неупередженим при виконанні своїх посадових обов'язків, оскільки неналежне та неякісне їх виконання може бути підставою для притягнення його до юридичної відповідальності.

Суб'єктами, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції» перелічені у частині 1 статті 3:

1) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

2) особи, які для цілей цього Закону прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

3) особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права

незалежно від організаційно-правової форми, а також інші особи, які не є службовими особами та які виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією, – у випадках, передбачених цим Законом;

4) кандидати на пост Президента України та кандидати у народні депутати України, зареєстровані в порядку, встановленому законом [2].

Закону України «Про запобігання корупції» вносить уточнення, що стосуються службового становища, а саме у статті 22 Закону законодавець підкреслює, про те, що особам, зазначеним вище, забороняється використовувати свої службові повноваження або своє становище та пов'язані з цим можливості з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб, у тому числі використовувати будь-яке державне чи комунальне майно або кошти в приватних інтересах [2].

«Використання особою службових повноважень, свого становища та пов'язаних із цим можливостей» означає як вчинення будь-якої дії (у т.ч. прийняття рішення), так і бездіяльність – утримання від вчинення будь-яких дій – під час виконання особою її службових повноважень чи інших обов'язків, які визначають її становище як відповідного суб'єкта.

«Службові повноваження» – це офіційно покладені на певну особу обов'язки здійснювати яку-небудь службову діяльність, а також окремі переваги, надані їй для максимально ефективного здійснення зазначених обов'язків. Службові повноваження повинні бути передбачені відповідним нормативно-правовим актом: Конституцією, законом, міжнародним договором, указом, постановою, статутом, положенням, правилами, інструкцією тощо. При цьому межі повноважень посадових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування, підстави та способи їх здійснення повинні бути передбачені Конституцією, законом і міжнародним договором, згоду на обов'язковість якого

надано Верховною Радою України (статті 9, 19 Конституції України) та можуть бути розвинуті у підзаконних актах, і такі повноваження здійснюються виключно в інтересах народу України. Становище особи та її повноваження можуть бути як службовими, так і не службовими [3, с. 167].

Щодо видів обмежень та заборон, то законодавство містить не лише загальну заборону неправомірного використання службового становища, але й перелік форм (різновидів) неналежної поведінки. Хоча вказаний перелік не є вичерпним, він фактично охоплює всі основні типи ситуацій, з якими можна зіткнутись на практиці. Вказаним особам забороняється використовувати свої службові повноваження та пов'язані з цим можливості з метою одержання неправомірної вигоди або у зв'язку з прийняттям обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб, у тому числі:

1) неправомірно сприяти фізичним або юридичним особам у здійсненні ними господарської діяльності, одержанні субсидій, субвенцій, дотацій, кредитів, пільг, укладанні контрактів (у тому числі на закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти);

2) неправомірно сприяти призначенню на посаду особи;

3) неправомірно втручатися в діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування або посадових осіб;

4) неправомірно надавати перевагу фізичним або юридичним особам у зв'язку з підготовкою проектів, виданням нормативно-правових актів та прийняттям рішень, затвердженням (погодженням) висновків [4].

Слід зазначити, що обмеження щодо використання свого службового становища (військовослужбовцями) визначається у статті 172-13 Кодексу України про адміністративні правопорушення «Незаконне використання військовою службовою особою транспортних засобів, споруд чи іншого військового майна, використання військовослужбовця для виконання зав-

дань, не пов'язаних з військовою службою, а також інше зловживання владою або службовим становищем, вчинене з корисливою метою чи в інших особистих інтересах або в інтересах третіх осіб» [5]. Отже, якщо військовослужбовець, що вчиняє діяння, що передбачене Кодексом України про адміністративні правопорушення, ставить за мету отримання неправомірної вигоди (у т.ч. погоджується чи обіцяє одержати її, просить чи вимагає) або одержує її, діяння трансформується – залежно від конкретних обставин справи – у злочин, передбачений відповідною статтею Кримінального Кодексу України, звичайно, за наявності інших необхідних ознак такого злочину.

З вище наведеного слід зазначити, що корупція – це негативний фактор сьогодення, яке існує у системі органів державної влади та місцевого самоврядування, та службовці цих органів та установ використовуючи своє службове становище за для задоволення своїх потреб чи потреб третіх осіб тощо. Саме тому й існують різні форми використання службового становища, та пов'язаних з цим можливостей, яких є доволі багато, їх види та форми закріплюються у нормах адміністративного та кримінального законодавства

1. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.

2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

3. Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції» / наук. ред. М. І. Хавронюк. К.: Ваіте, 2018. 472 с.

4. Офіційний сайт Головного управління ДПС у Хмельницькій області. URL: <https://km.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/425681.html>

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1988. Вибірчий кодекс України від 19.12.2019 № 396-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text>

Гурковська К. А.,
викладач кафедри
адміністративного права
та адміністративного процесу
факультету № 3 ІФПНП
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

Довга В. Я.,
здобувач вищої освіти
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ ЯК СПОСІБ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Корупція залишається досить поширеним явищем в Україні, не зважаючи на всі намагання втілити антикорупційну реформу й повністю її викоринити. Одним з проявів корупції є таке явище як конфлікт інтересів.

Конфлікт інтересів – це конфлікт між публічно-правовими обов’язками і приватними інтересами державної посадової особи, за якого її приватні інтереси, котрі впливають з її положення як приватної особи, здатні неправомірним чином вплинути на виконання цією державною посадовою особою її офіційних обов’язків або функцій.

На законодавчому рівні поняття конфлікту інтересів відображається у відповідному Законі України. Так, у ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» надаються визначення двох близьких за значенням понять: потенційного конфлікту інтересів та реального конфлікту інтересів. Потенційний конфлікт інтересів – це наявність в особи приватного інтересу у сфері, у якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження, що може вплинути на об’єктивність або

неупередженість прийняття нею рішень, на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень. Реальний конфлікт інтересів – суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень [1].

Конфлікт інтересів належить до адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією (ст. 172-7 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) «Порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів» [2]). З метою забезпечення можливості притягнення до адміністративної відповідальності не лише індивідуальних суб'єктів запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, але й уповноважених осіб безпосередніх суб'єктів, відповідальних за врегулювання конфлікту інтересів, запропоновано диспозицію ч. 1 ст. 172-9 «Невжиття заходів щодо протидії корупції» КУпАП викласти в такій редакції: «Невжиття передбачених законом заходів посадовою чи службовою особою органу державної влади, посадовою особою місцевого самоврядування, юридичної особи, їх структурних підрозділів у разі виявлення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, або реального конфлікту», а в санкції цієї частини також передбачити ще один вид адміністративного стягнення – попередження.

Розглянувши поняття конфлікту інтересів, а також його види, акцентуємо увагу на тому, що адміністративна відповідальність згідно із чинним законодавством передбачена виключно в разі наявності реального, а не потенційного конфлікту інтересів.

Адміністративна відповідальність передбачена як превентивний захід із метою унеможливлення вчинення публічним службовцем корупційних правопорушень ще на етапі виникнення конфлікту інтересів та, відповідно, мотиву до їх вчинення – бажання задовольнити приватні інтереси всупереч службовим

(представницьким) повноваженням. До цього моменту таке діяння розглядається як різновид правопорушень, пов'язаних із корупцією. Саме в такий спосіб визначається співвідношення порушення вимог щодо запобігання й урегулювання конфлікту інтересів та власне конфлікту інтересів із корупційними правопорушеннями й правопорушеннями, пов'язаними з корупцією [3, с. 128].

Конфлікт інтересів, як правило, вважається нерозривним між національною етикою і мораллю співробітника державної служби. Через вибір того чи іншого способу поведінки державні службовці переважно морально орієнтовані на те, щоб вибрати: між власною вигодою чи інтересами держави.

До переліку принципів запобігання та врегулювання конфлікту інтересів як способу протидії корупції віднесено: 1) верховенство права; 2) законність; 3) демократизм; 4) ефективність; 5) доброчесність; 6) прозорість; 7) соціальна спрямованість; 8) патріотизм; 9) плановість; 10) комплексність; 11) стабільність; 12) контрольованість [4].

До основних причин виникнення приватного інтересу і як наслідок конфлікту вирізняють: деформований моральний рівень державних службовців; створення таких умов, за яких у державного службовця виникає ситуація, що може породити конфлікт інтересів; недосконалість механізму попередження виникнення конфлікту інтересів; відсутність дієвого механізму притягнення до кримінальної та адміністративної відповідальності [5, с. 50].

Сьогодні в Україні існує норма щодо дотримання вимог фінансового контролю (ст. 172-6 КУпАП), в якій зазначена обов'язковість декларування майна визначеною категорією посадовців. Проте, конфлікт інтересів передбачений ст. 172-7 КУпАП «Порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів», має певну відмінність від внесення інформації до декларації про майно, доходи, витрати та зобов'язання фінансового характеру, оскільки метою декларування виступає

саме дотримання вимог фінансового контролю, а не попередження конфлікту інтересів.

Адміністративна відповідальність передбачена за:

1) неповідомлення особою у встановлених законом випадках та порядку про наявність у неї реального конфлікту інтересів (штраф, а в разі застосування положень частини п'ятої статті 30 КУпАП, то додатково із позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю) (ч. 1 статті 172-7 КУпАП);

2) вчинення дій чи прийняття рішень в умовах реального конфлікту інтересів (штраф, а в разі застосування положень частини п'ятої статті 30 КУпАП, то додатково із позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю) (ч. 2. статті 172-7 КУпАП);

3) за будь-яку із вищевказаних дій, вчинену особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі ж порушення (штраф з (обов'язковим) позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю) (ч. 3 статті 172-7 КУпАП).

Підводячи підсумки сказаного вище, можна відзначити, що конфлікт інтересів як засіб і механізм подолання корупції потребує додаткового доопрацювання. Проблема вирішення конфлікту інтересів у системі державної служби, так само, як і проблема протидії й боротьби з корупцією, потребує новітньої нормативно-правової бази, утворення відповідних державних структур та системних і узгоджених дій усіх секторів суспільства.

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua>

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. № 8073-X. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua>

3. Губанов О. Адміністративна відповідальність публічних службовців за порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3. С. 127–130.

4. Про затвердження Правил етичної поведінки державних службовців: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2016 р. № 65. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua>

5. Діденко І. В. Співвідношення корупції та конфлікту інтересів як правопорушення, пов'язаного з корупцією. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2016. Вип. 4. С. 48–58

Єсімов С. С.,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри
адміністративно-правових дисциплін
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПРОЕКТІВ ЗАКОНІВ

Аналіз наукової літератури дозволяє виділити особливості законів. Відповідно до Регламенту Верховної Ради України закони проходять складну багатоступінчасту процедуру ухвалення. Прийняття законів про внесення змін до Конституції України вимагає щонайменше дві третини голосів від загальної кількості депутатів Верховної Ради. Ця особливість робить нормативно-правові акти стабільними, але менш мобільними. Як зазначено у науковій літературі, може ускладнювати навіть внесення необхідних технічних змін.

Закони повинні відповідати вимогам універсальності та високого ступеня абстракції, щоб бути стійкими до умов внутрішньої та зовнішньої політики держави, що постійно змінюються.

Вимоги універсальності та абстракції досягаються за рахунок затвердження в законах лише основних положень без

детального опрацювання процедур, регламентації прав та обов'язків сторін.

Стійкість досягається за рахунок багатоступінчастої та складної процедури прийняття законів, що забезпечує стабільність та найвищий ступінь легітимності.

Нормативно-правові акти, що розглядаються, регламентують ключові, фундаментальні правовідносини, що виникають між суб'єктами в різних сферах. Це може бути політичне життя суспільства, соціально-економічне, культурне, сфера охорони здоров'я або інша сфера людського життя.

Наявність у законі корупціогенних норм може спричинити корупційні відносини у соціально значущих сферах життя. Усе перераховане дозволяє говорити, що проведення антикорупційної експертизи кожного виду нормативно-правових актів матиме свої особливості.

Якщо розглядати антикорупційну експертизу законів з погляду класифікації нормативно-правових актів, то такий корупціогенний фактор, як відсутність чи неповнота адміністративних процедур, доцільно відслідковувати у процесуальному, а не в матеріальному нормативно-правовому акті.

Матеріальна норма не встановлює процедури, тому їх відсутність не вказуватиме на її корупціогенність, тоді як процесуальна норма встановлює порядок вчинення певних дій, тому наявність адміністративних процедур є обов'язковою.

Такі корупціогенні фактори, як широта дискреційних повноважень, визначення компетенції за формулою зловживання правом заявника органами державної влади або органами місцевого самоврядування (їх посадовими особами) не можуть бути виявлені в законах, оскільки наявність цих факторів обумовлено встановленням невизначених умов виконання обов'язків, відсутністю чіткої регламентації прав і обов'язків суб'єктів правовідносин, порядку вчинення певних дій.

Закони є актами загальної дії. Їх зміст має відповідати вимогам універсальності та високого ступеня абстракції.

Шукати неповноту правового регулювання у акті, у якому спочатку закладено вимогу невизначеності недоцільно.

На виконання закону приймається ряд «обслуговуючих», уточнюючих правових актів – актів обмеженої дії, які забезпечують реалізацію. У зазначених актах необхідно встановлювати наявність чи відсутність корупціогенних чинників.

Корупціогенні фактори «надмірна свобода підзаконної нормотворчості», «заповнення законодавчих прогалів за допомогою підзаконних актів за відсутності законодавчого делегування відповідних повноважень» спочатку не можуть бути у проектах законів, які розраховані на інший рівень правового регулювання.

Корупціогенний фактор «нав'язана корупціогенність» не можна виявити в проектах законів, оскільки корупціогенність регіональних та місцевих актів, нав'язується саме законами (як актами більшої юридичної сили).

Корупціогенні фактори, затверджені Методологією проведення антикорупційної експертизи, не можна назвати універсальними, не всі вони можуть застосовуватись під час проведення антикорупційної експертизи законів [1]. Значна частина корупціогенних факторів, зазначених у Методології, не застосовується до проектів законів через особливості їх змісту.

За обставин, що склалися, доцільно було б розробити окрему методiku для проведення антикорупційної експертизи проектів законів, що враховує всі особливості.

Нині закони (законопроекти) проходять: внутрішню антикорупційну експертизу – органом-розробником; контрольну – Міністерством юстиції України під час проведення правової експертизи; громадську – інститутами громадянського суспільства.

У структурі Верховної Ради функціонує Комітет з питань антикорупційної політики, який аналізує законодавство щодо положень, що сприяють виникненню та поширенню корупції [2]. Проте безпосередньо повноваження Комітету з проведення антикорупційної експертизи ніде не вказані.

Комітет приймає рішення щодо проведення наукової експертизи та незалежної експертизи законопроекту, спрямовує законопроекти, проекти постанов, заяв та звернень Верховної Ради до Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради на правову, юридико-технічну та лінгвістичну експертизи [3].

Аналіз висновків за результатами проведення правової експертизи показав, що Головне науково-експертного управління регулярно стикається з необхідністю встановлювати наявність у тексті проєкту корупційних факторів.

Антикорупційна експертиза здійснюється за правилами правової експертизи, використовується термінологія правової експертизи, назви для корупційних факторів беруться зі списку правових дефектів, прийнятих у правовій експертизі. Такий підхід є недоцільним. Він не може забезпечити повноту та високу якість виявлення корупційних факторів, оскільки Методологія проведення антикорупційної експертизи не враховує специфіку антикорупційної експертизи.

У результаті закони як основні акти, що регулюють найбільш серйозні економічні, політичні та суспільні питання, не проходять необхідну антикорупційну перевірку. Фактично антикорупційна експертиза законопроектів проводиться одночасно з правовою експертизою, під час якої усуваються корупційні фактори, які називають «зауваженнями».

Головне науково-експертного управління у межах правової експертизи регулярно проводить внутрішню антикорупційну експертизу законопроектів і регулярно стикається з необхідністю встановлювати в тексті акту корупційні фактори.

Відсутність загального підходу до проведення антикорупційної експертизи веде до відсутності у цій сфері одноманітності, виникнення невизначеності та зниження ефективності законодавчого впливу.

Антикорупційна експертиза, що здійснюється за правилами правової експертизи, не може забезпечити повноту та

високу якість виявлення корупціогенних факторів. Тобто важливі акти не отримують належної перевірки.

Доцільно у закон України «Про Регламент Верховної Ради України» слід внести зміни такого змісту: «Головне науково-експертного управління Апарату Верховної Ради на підставі результатів антикорупційної експертизи законопроекту готує письмовий експертний висновок, у якому мають бути такі відомості:

- положення проекту правового акта, що сприяють створенню умов для прояву корупції, із зазначенням структурних одиниць проекту правового акта (розділи, глави, статті, частини, пункти, підпункти, абзаци) та докладний опис виявлених корупціогенних факторів;

- пропозиції щодо способів усунення або нейтралізації виявлених корупціогенних факторів.

Нововведенням стане створення окремої методології проведення антикорупційної експертизи законів (законопроектів) із адаптованими характеристиками та скороченою кількістю корупціогенних факторів.

Антикорупційна експертиза проектів нормативно-правових актів є дуже вдалим та виправданим засобом боротьби з корупціогенними проявами. Вона дозволяє своєчасно без додаткових тимчасових і фінансових витрат скоригувати нормативно-правовий акт, видалити неефективні елементи, здатні не тільки знизити очікувану дію від ухвалення закону, а й призвести до протилежного результату.

1. Про затвердження Методології проведення антикорупційної експертизи: Наказ Міністерства юстиції України від 24.04.2017 № 1395/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1395323-17#n8>

2. Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання: Постанова Верховної Ради України від 29.08.2019 № 19-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/19-IX#Text>

3. Про структуру апарату Верховної Ради України: Постанова Верховної Ради України від 20.04.2000 № 1678-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1678-14>

Ковалів М. В.,
кандидат юридичних наук, професор
завідувач кафедри адміністративно-правових
дисциплін Інституту права
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

Шукалович Б. В.,
здобувач вищої освіти Інституту права
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРАВОВІ ЗАСАДИ МЕХАНІЗМУ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Одним із важливих аспектів сучасної державної правової політики в Україні є реформування системи запобігання та протидії корупції. Досягнення успіху у цьому процесі є передумовою для формування у суспільства довіри до влади, зростання економічного потенціалу держави, покращення добробуту громадян України.

З 2011 року в Україні функціонує принципово нова антикорупційна система, яка має переважно превентивний характер та орієнтована на створення в суспільстві ефективних механізмів попередження корупції. За таких умов посилюється значення вимог до доброчесної поведінки осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, які мають бути ними засвоєні як норми повсякденної поведінки.

Ефективною антикорупційна політика може бути лише за умов існування реальних та дієвих інструментів протидії корупції, зокрема і на основі інститутів відповідальності та застосування традиційних правоохоронних методів. Тобто подолати корупцію неможливо без невідворотного настання відповідальності за вчинення корупційного правопорушення.

Запорукою успішного виконання завдання із мінімізації проявів корупції є забезпечення належного рівня знань анти-корупційного законодавства як представниками державних органів та органів місцевого самоврядування, так і суспільством в цілому. З одного боку, це сприяє ефективній дії встановлених законодавством превентивних антикорупційних механізмів, а з іншого – підвищує рівень правової обізнаності громадян, що зменшує ризик порушення їхніх основних прав і свобод у повсякденному житті, а також сприяє формуванню у населення нетерпимого ставлення до проявів корупції.

Механізм запобігання корупції – це імплементація міжнародних антикорупційних стандартів у правову систему України, практична реалізація державної антикорупційної політики, втілення антикорупційних ініціатив, міжнародна співпраця і діяльність громадських об'єднань у сфері запобігання та протидії корупції з метою захисту особи, суспільства, держави і бізнесу від корупційних посягань.

Зазначений механізм включає приведення у відповідність національного законодавства до міжнародних антикорупційних стандартів, застосування уповноваженими суб'єктами положень антикорупційного законодавства України, виконання антикорупційних програм, а також рекомендацій міжнародних організацій у сфері боротьби з корупцією.

За великим рахунком, механізм запобігання корупції являє собою засоби досягнення мети, забезпечення конкретного результату у сфері протидії корупції. Вказаний механізм складається з таких елементів:

- цілі та завдання запобігання корупції;
- об'єкти запобігання корупції;
- суб'єкти запобігання корупції;
- методи запобігання корупції.

Загальними цілями запобігання корупції є захист інтересів особи, суспільства, держави та бізнесу від корупційних право-

порушень, забезпечення прозорого та ефективного державного управління і ведення бізнесу, зниження рівня корупції до соціально допустимої межі.

Прикладні цілі запобігання корупції визначені в Антикорупційній стратегії. Вони спрямовуються на вирішення конкретних проблем в різних сферах суспільного життя. Завдання запобігання корупції конкретизують шляхи і засоби досягнення цілей. Перелік завдань запобігання корупції наведено в Антикорупційній стратегії.

До об'єктів запобігання корупції належать:

- корупціогенні фактори;
- корупційні ризики в діяльності органів влади, місцевого самоврядування, юридичних осіб публічного і приватного права та їх посадових осіб;
- неправомірну поведінку службових і посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування.

Корупціогенні фактори – це системні проблеми, що призводять до корупції та сприяють її поширенню. Більшість цих проблем носять інституційний, нормативно-правовий та морально-психологічний характер. Інституційні корупціогенні фактори зумовлені протиріччями між призначенням державних органів, їх основними завданнями та фактичною спрямованістю їхньої діяльності. Сюди відносять також недоліки правового регулювання і державного управління. Так, наприклад, призначенням органів доходів і зборів є створення сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, забезпечення безпеки суспільства, захист митних інтересів України.

Серед сфер правового регулювання, що містять потенційно високі корупціогенні ризики, слід вказати на такі: діяльність суб'єктів природних монополій; митна справа; встановлення і справляння податків, зборів та інших обов'язкових платежів; видобуток корисних копалин та використання природних ресурсів; виділення і користування земельними ділянками; використання

лісових ресурсів; управління об'єктами державної або комунальної власності; використання бюджетних коштів; надання адміністративних послуг, реалізація контрольно-наглядових повноважень; правоохоронна діяльність; здійснення правосуддя.

Корупційгенні фактори морально-психологічного характеру включають дефекти правосвідомості і корупційно орієнтовану поведінку осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та прирівняних до них осіб. Зазначені фактори полягають у несприйнятті етичних норм, антикорупційних обмежень і заборон, зневажанні інтересами державної служби, не доброчесності посадових осіб та ін. Сукупна дія перелічених чинників формує мотиви злочинної поведінки і викликає внутрішню готовність до корупційних дій. Не менш вагомим фактором, що призводить до корупції, є поведінка державних службовців і посадових осіб, спрямована на здійснення незаконного впливу, втручання у законну діяльність та інше створення умов для одержання неправомірної вигоди під час реалізації службових і представницьких повноважень.

Корупційні ризики в діяльності державного органу, юридичних осіб публічного і приватного права та їх посадових осіб можна поділити на дві умовні групи: а) загальні корупційні ризики в діяльності суб'єктів публічного і приватного права; б) корупційні ризики в діяльності центральних і територіальних органів влади і підпорядкованих їм структурних підрозділів, а також підприємств, установ, організацій, що належать до сфери управління центрального органу.

Загальні корупційні ризики в діяльності суб'єктів публічного і приватного права полягають у недоброчесності посадових осіб, виникненні конфлікту інтересів, відсутності належного контролю й звітності, неефективному кадровому менеджменті, неналежних умовах оплати праці, наявності дискреційних повноважень, у зовнішньому втручанні, непрозорості діяльності, укладенні угод з юридичними особами з сумнівною діловою

репутацією, неврегульованості питання щодо подарунків і представницьких витрат тощо.

Корупційні ризики у діяльності міністерств, центральних органів виконавчої влади, державних цільових фондів, а також інших державних органів та органів місцевого самоврядування виявляються та оцінюються відповідно до Методології оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади, затвердженої рішенням НАЗК від 02 грудня 2016 р. № 1263. Правила і процедури цієї методології використовується також при оцінці корупційних ризиків у діяльності юридичних осіб приватного права, але з урахуванням особливостей їхньої господарської діяльності.

1. Про затвердження Методології оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади: Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 02.12.2016 № 126. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1718-16#Text>

Ковалів М. В.,
кандидат юридичних наук, професор
завідувач кафедри адміністративно-правових
дисциплін Інституту права
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Корупція – використання особою наданих їй службових повноважень чи пов’язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправо-

мірної вигоди особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

Корупційне правопорушення – діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність [1].

Корупція, це негативне соціальне явище, джерело економічних, політичних і соціальних ризиків для українського соціуму. Насамперед руйнівна дія корупції проявляється в падінні престижу й авторитету влади на всіх рівнях, руйнуванні моральних основ суспільства, зрощуванні корумпованої частини публічних службовців з тіньовими кримінальними колами тощо.

Вплив корупції на адміністративне й соціальне середовище державних службовців, трансформацію їх моральних норм і цінностей, корпоративну культуру державної служби сьогодні дуже значний.

Основні причини виникнення корупції в Україні можна умовно поділити на наступні:

- політичні: пов'язані з можливістю використовувати надані повноваження для задоволення приватних інтересів;

- економічні: з огляду на можливість використання державними службовцями їх повноважень у сфері управління економікою;

- правові: неефективна система антикорупційних засобів та недосконале законодавство у сфері протидії корупції;

- організаційно-управлінські: пов'язуються з можливістю посадовими особами прийняття рішень на свій розсуд, масове заміщення посад державних службовців шляхом використання особистих зв'язків;

- соціально-психологічні: низька громадянська свідомість, менталітет, що деформується усвідомленням можливості без зайвих зусиль та втрати часу вирішити будь-яке питання тощо;

– економічні: складна економічна ситуація в країні, низький рівень заробітної плати.

Серед основних політичних чинників, які сприяють формуванню та розвитку корупції, можна визначити зокрема надмірне й активне втручання держави в економіку та приватне життя громадян, що призводить до послаблення ринкових регуляторних механізмів, підміни їх жорстким нормативним регулюванням держави, а також до ерозії основ громадянського суспільства. Держава (в особі уповноважених органів) часто прагне розширити сферу свого контролю, що обумовлює збільшення обсягу повноважень та сфери «відповідальності» публічних посадових осіб.

Безумовно, політичні причини корупції є одними з найпомітніших.

Серед економічних причин корупції насамперед необхідно виділити нестабільність економіки країни, нерозвиненість грошово-фінансової системи, відсутність прозорих механізмів роздержавлення власності та проведення тендерів для державних закупівель, несприятливий інвестиційний клімат.

Правові причини корупції пов'язані із недоліками законодавства, що має регулювати розв'язання політичних, економічних, соціальних, організаційно- управлінських проблем запобігання корупції та корупційним діям, внаслідок чого правова база є недостатньою.

Соціальними причинами корупції прийнято вважати слабкість громадянського суспільства, яке не повною мірою усвідомлює шкоду корупції або не в змозі протистояти зацікавленим в корупції меншості. Своєю чергою державні службовці, які найчастіше виступають одним із суб'єктів корупційних діянь, певною мірою можуть бути деморалізовані низьким рівнем зарплати, відсутністю кар'єрних перспектив за наявності професійних досягнень, низькою управлінською культурою, нечіткою організацією контролю і недосконалістю

процедур прийняття рішень і звітності за виконану роботу. За такого стану справ вони вдаються до корупції як компенсації за недоліки, обмеження і незручності, пов'язані з проходженням ними державної служби, внаслідок чого формується звичка.

Соціально-психологічними причинами корупції можуть бути відсутність морального бар'єру для припинення або відмови від корупційних дій. Важливу особливість соціально-психологічного клімату, що сприяє процвітанню корупції, є так званий подвійний моральний стандарт. Тобто, з одного боку, корупція, особливо у владних структурах, вважається суспільством абсолютно неприйнятною та недопустимою. З іншого боку, низова корупція оцінюється як цілком допустима.

Хоча наша держава не є лідером боротьби з корупцією, проте з кожним роком зміцнює свої позиції у даному напрямку.

Важливим способом протидії корупції є забезпечення належної законодавчої бази в Україні. Сьогодні в Україні у сфері запобігання, протидії, розслідування корупції зроблено не мало, а саме – прийнято антикорупційний закон та низку інших нормативних актів антикорупційного спрямування, розроблено спеціальну антикорупційну програму, на вищому політичному рівні держави проголошено курс на подолання корупції тощо.

Найбільш ефективний шлях запобігання корупції – це усунення причин і умов, які її породжують та сприяють її існуванню. Для цього необхідно постійно підвищувати престиж служби, зміцнювати мотивацію у вигляді матеріальної зацікавленості, належного матеріально-технічного, соціального та правового забезпечення, і водночас посилити відповідальність за вчинення корупційних правопорушень.

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

Когут Я. М.,
завідувач кафедри
соціально-гуманітарної підготовки
факультету № 3 ІПФПНП
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ КОРУПЦІЙНИХ ПРОЯВІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Корупція – використання відповідною особою, визначеною законом, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб та інші подібні дії [1].

Явище корупції в своїй основі має багато чинників. Причини, мета, мотиви та інші ознаки суб'єктивної сторони корупційного правопорушення можуть включати в себе значну кількість психологічних аспектів. Оскільки корупційне правопорушення доволі часто вчиняється в інтересах кількох сторін, для них досягнення злочинної мети часто є спільно вигідним. Однією з об'єктивних причин такої асоціальної поведінки є наявність так званих корупційних ризиків.

Умови воєнного стану як особливого правового режиму, запровадженого в Україні внаслідок збройної агресії РФ, передбачають надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози. Вони дозволяють певні обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб на певний строк [2]. Наявність таких обмежень загострює у громадян відчуття незадоволення основних

соціальних потреб, таких як власна безпека, безпека свого майна, захист своїх рідних та близьких від потенційної небезпеки їх життю та здоров'ю тощо. Разом з тим, неможливість реалізації усіх своїх прав та свобод, теж є причиною виникнення бажань обійти ці обмеження в незаконний спосіб. Ступінь гостроти занепокоєння людини в таких умовах настільки високий, що може пригнічувати страх перед можливим покаранням за протиправні дії. Наприклад, з метою здійснення заходів правового режиму воєнного стану, обмежено виїзд з країни громадян України чоловічої статі віком від 18 до 60 років [3]. Проте така заборона не є абсолютною, і тому виникають випадки оформлення відповідних документів, які дозволяють виїзд за кордон, без достатніх на це підстав, або вчинення злочинів службовими особами, відповідальними за перетин державного кордону. Оскільки особи, які намагаються незаконно виїхати за межі України, навряд чи особисто вмотивовані на захист України і будуть надійними військовослужбовцями, то в напрямку усунення цих ризиків, на наш погляд, необхідно напрацьовувати альтернативний механізм вирішення зазначених обмежень, наприклад можливість несення громадянами альтернативної до військової служби, внесення застави за виїзд з країни на визначений термін тощо.

Кримінальний кодекс України визначає корупційними кримінальними правопорушеннями такі, що вчиняються шляхом зловживання службовим становищем, у вісьмох статтях. Серед ризиків саме наявність такого становища доволі часто є основним фактором, який «стимулює» особу до протиправного діяння. Це призводить до діянь, які кваліфікуються за статтею 191 Кримінального кодексу України «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем».

Можливості отримати неправомірну вигоду за рахунок необлікованих надходжень коштів благодійних внесків чи гуманітарної допомоги спричиняють спокусу для окремих

службових осіб «покращити своє матеріальне становище». Наприклад, у Чернівецькій області затримали заступника голови ОВА за розтрату гуманітарної допомоги. За даними слідства він сприяв використанню автомобілів швидкої допомоги, переданих медичним закладам Італією у якості гуманітарної допомоги, у комерційних цілях приватними підприємствами [4].

Законодавець в Україні вживає необхідних заходів у цьому контексті. Так, 03 квітня 2022 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги», яким Кримінальний кодекс України доповнено статтею 201-2 «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги» [5].

Підтримуємо також зареєстрований у Верховній Раді України 04.05.2022 законопроект №7348 «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за корупційні діяння під час дії воєнного стану», метою якого є значне посилення санкцій за незаконне збагачення у відповідний період. Проектом пропонуються введення додаткової ознаки до диспозиції ст. 111 Кримінального кодексу України «Державна зрада» та кваліфікація незаконного збагачення у період дії воєнного стану і протягом року після його припинення чи скасування в якості державної зради [6].

В умовах військової агресії РФ, дефіциту часу та важливості ефективності правового регулювання питань забезпечення правового режиму воєнного стану, підтримуємо внесення змін до законодавства України щодо посилення кримінальної відповідальності за державну зраду, в контексті вчинення корупційних кримінальних правопорушень. Разом з тим, вважаємо за необхідне працювати над пошуком мінімізації корупційних ризиків, які в своїй основі мають психологічне

підґрунтя, шляхом створення альтернативних способів залучення громадян України до протидії загрозам національній безпеці та територіальній цілісності України.

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 2 травня 2015 року № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

3. Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 січня 1995 р. № 57. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/57-95-%D0%BF#Text>

4. На Буковині керівник лікарні привласнив 5 карет швидкої, які надали як гуманітарну допомогу – СБУ. URL: <https://suspilne.media/236407-na-bukovini-kerivnika-likarni-pidozruut-u-privlasneni-gumanitarnoi-dopomogi-ta-platnomu-perevezenni-karetami-svidkoi/>

5. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги: Закон України від 24 березня 2022 року № 2155-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-20#Text>

6. Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за корупційні діяння під час дії воєнного стану. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=74188

Литвинов О. М.,
доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
(Луганський державний університет
внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка)

ЛОГІКА РОЗУМІННЯ КОРУПЦІЇ: ПРОБЛЕМИ МЕТОДОЛОГІЇ

1. До логіки етимології (правознавчий аспект).
Поняття корупції означає «гниття» тощо, що є природним для мертвого і неприродним для живого і здорового. Звідси таким

же природним є розуміння та, відповідно, тлумачення корупційних дій ще й як замах на життя та здоров'я Іншого або Інших. Тому той, хто робить цей замах має відповідати персонально та таким же чином: за тією же суто формальною (у такому випадку формально-юридичною) вимогою відповідальності має бути згідно розміру економічної шкоди з додаванням відшкодування збитків життю та здоровому (нормальному) існуванню Іншим (суспільству, країні, державі). Збитки слід розуміти й як порушення нормативності не тільки юридично встановленої (закону), а й правової та моральної. Точніше б було говорити про внесення цих аспектів у законодавство, але ця *пропозиція* потребує обговорення спеціалістів з адміністративного права та кримінального права.

2. До логіки феномену корупції (філософсько-правовий аспект). Навіть якщо виходити із визначень (включаючи й законодавчі) корупції, а також історичного знання з цих питань і проблем (корупція, хабарництво тощо), то можна говорити навіть про природність його, тобто цього феномена. Але це не є логічним з багатьох позицій, візьмемо тільки дві.

Перша, це те, що апеляція до такої історичної фактичності є результатом міркувань на рівні буденної (некритичної тощо) свідомості, тут можна лише провести паралель із таким же нагальним питанням війни: коли говорять про її природність тощо, а аргументи є історичні, то такий буденний рівень мислення (або такої собі псевдо-науковий, рівня калькулятивної науки, що залишилася нам від антигуманного над-позитивізму тоталітарних часів) не є адекватним предмету обговорення (аргументація: війн між правовими державами, тобто демократичними суспільствами, не було, немає і не може бути за визначенням, оскільки форма комунікації між ними – раціональний діалог). Природність корупції – в антропологічній площині тлумачення людини (тобто наявності в природі людини тваринного, навіть звірячого), і таке розуміння не тільки має право на існування (воно й існує), воно

повинно враховуватися постійно, як постійною є наявність хвороб у живих створень. Так, корупція є природною для людини, але це є прояв того, що природно в людині є тваринного. Дещо спрощуючи хрестоматійно відоме (для освіченої людини, бо це вивчають навіть у школах, правда, не наших) Аристотелеве антропологічне пояснення людини через органічно-функціональний підхід (людина є рослина, тварина і людина водночас), можна сприймати намагання отримання того, що не є заробленим як природну економію сил (Е. Мах). Мабуть це значною мірою пояснює, з одного боку, невикоріненість корупції всюди, з другого – те, що надзвичайно важко встановити межу між банальною людською вдячністю (на кшталт потлача або толоки тощо) і корупційним діянням [1, с. 199-230].

Таке пояснення може бути перехідним для постулювання другої позиції. Знову повертаючись до Аристотеля, ми виокремлюємо суто людське як розумне (в античній – сократівсько-солонівсько-периклівській – традиції розум є нерозривним із моральними якостями людини), то обов'язковим методологічним кроком слід вважати розрізнення антропологічного підходу і культурологічного. Останній спирається на те, що людину *відрізняє* від тварини, тобто йдеться про ось той Розум, який видатний учитель людства і називає сіме людським (ми додамо: тобто культурним). Якщо культуру ми розуміємо не суто антропологічно («культура як форма буття людини»), а культурологічно (тут немає тавтології, оскільки розгляд відбувається в методологічній площині, включаючи й етимологію: «культура – це покращання, поліпшення тощо» всього, включаючи й саму людину), то отримуємо доволі дієвий інструмент і для правознавства. Наприклад, в діях тих, хто не дозволяє вирішити питання щодо призначення керманича антикорупційної прокуратури, переважають тваринні уявлення про світ та його правову організацію, як і в тих, хто виправдовує війну. Таких осіб треба виявляти і відповідним чином ставитися, використовуючи, в цьому випадку ЗУ «Про запобігання коруп-

ційній діяльності» (незалежно від посад, що вони їх обіймають). Це можна сформулювати і як *завдання правоохоронних органів*, яке витікає з відповідного втілення більш сучасного методологічного інструментарію, а не тільки такого, що значною мірою продовжує відновлювати радянський тоталітарний (читай: російський імперський) підхід, що зустрічаємо часто-густо і в адміністративному праві, і в праві кримінальному.

3. До використання логіки в законодавстві (щодо **Ст. 53-4 ЗУ «Про запобігання корупції»**). Стисло про певну нелогічність у законодавстві спробуємо показати на прикладі вказаної статті ЗУ «Про запобігання корупції» [2]. Йдеться переважно про той бік, що стосується покарання. Логіка в законі така: порушує керівник (йдеться фактично про помсту викривачу корупційних діянь), а розплачується підприємство (установа) чи то держава в цілому. Тому була би слушною пропозиція і стосовно цього закону, й інших. У Статті 53-4. «Захист трудових прав викривача» було би логічним прописати про відшкодування потерпілому викривачеві не за рахунок держави або установи (тобто за рахунок платників податків або праці інших людей), а *за особистий рахунок* переслідувача (із відповідною заборонаю отримувати премії або використовувати інші механізми уникнення відповідальності тощо). Можна б було обговорити й інші засоби виправлення тваринної поведінки таких персон задля наближення їх до стану людського (культурного) – аж до криміналізації деяких положень цього та інших законів.

4. До логіки дій правоохоронців. Виходячи з методологічних позицій культурологічного підходу до оцінки корупційних діянь можна говорити про втрату «людського» (обличчя тощо) такими персонами, а тому перевага тваринного в таких діяннях повинна мати й відповідну реакцію суспільства, яке має захищатися від проявів цього дикунства. Тобто, це може стосуватися правил затримання підозрюваних, обмежувальних

заходів, а також їхнього виховання (дресування?) у відповідних установах після вироків суду. Втім, щодо останнього, виглядає більш дієвим покарання у відповідний діянням спосіб, наприклад, посилення економічної, дисциплінарної та моральної відповідальності. Стосовно останньої, то це можуть бути виправні публічні роботи *для всіх, без урахування посад*, з яких людину (з великою часткою кримінального, тобто тваринного) звільнено за корупційні дії.

5. До логіки дій законодавця та суду. Це є окрема проблема, що потребує також обговорення. Ключовим тут має бути *громадський контроль і публічне обговорення*. Включаючи й набуття статків у попередні часи. Завдання виглядає таким, що його вирішити майже неможливо, втім інстинкт самозбереження (як мінімум) та просто людська сумлінність (як максимум, але переведена в дієву юридичну площину) залишає ще якісь надії (паралель можна провести і з настроями нашими в перші дні останнього вторгнення росії на нашу територію і сьогодні).

6. До логіки кінцевого висновку. Дії будь-якої людини, що має повноваження, делеговані суспільством, мають бути прозорими і *постійно критикуватися*. Звісно, мається на увазі справжня (наукова) критика, тобто, виокремлення позитивних боків таких дій (для суспільства), коли йдеться про відповідність цим делегованим функціям, і негативні боки з пропозиціями покращання ситуації (пояснення для відкидання буденного – а також пропагандистського – розуміння поняття критики як підкреслення лише негативного).

Слід знову підкреслити, що поняття «покращання» є ключовим для розуміння поняття (категорії) «культура».

1. Литвинов О. М. Право як феномен культури: спроба філософського осмислення. Луганськ: Янтар, 2014. 800 с.

2. Про запобігання корупції: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

Луцький Т. М.,
доктор філософії в галузі права,
старший викладач кафедри
кримінального права і кримінології
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

Паска О. Ф.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права
і кримінології
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ПРОБЛЕМА ВСТАНОВЛЕННЯ ОЗНАК СПЕЦІАЛЬНОГО СУБ'ЄКТА В КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО КОРУПЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Згідно п. 2 Примітки до ст. 368 КК України службовими особами, які займають відповідальне становище, у статтях 368, 368-5, 369 та 382 КК України є особи, зазначені у пункті 1 примітки до статті 364 КК України, посади яких згідно із ст. 6 Закону України «Про державну службу» належать до категорії «Б», судді, прокурори, слідчі і дізнавачі, а також інші, крім зазначених у пункті 3 примітки до цієї статті, керівники і заступники керівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх структурних підрозділів та одиниць.

Верховний Суд України, орієнтуючи правозастосування у сфері протидії такому виду кримінально караної корупції, як одержання неправомірної вигоди, визначив, що за нормативним визначенням суб'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 368 КК України, є службова особа. Визначення службової особи для цієї статті закону про кримінальну

відповідальність за одержання неправомірної вигоди подається у примітці 1 до ст. 364 КК України, а зміст ознак, які складають поняття службової особи, розкриті у постанові Пленуму Суду від 26 квітня 2002 року № 5 «Про судову практику у справах про хабарництво».

У постанові ВСУ від 08.10.2015 у справі № 5-109кс15 висвітлена позиція про те, що службова особа як спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення, крім загальних ознак суб'єкта кримінального правопорушення, характеризується спеціальними ознаками, а саме: а) посадові, які визначають сферу діяльності (де саме виконуються відповідні повноваження); б) функціональні – ті, які визначають коло повноважень, у зв'язку з наявністю яких особа належить до службових.

Отже, для визнання особи службовою необхідно встановити, що вона займає певну посаду, користується правами і наділена обов'язками у зв'язку з тим, що покликана діяти в інтересах певних соціальних груп.

Наявність статусу службової особи пов'язується із виконанням функцій представників влади чи місцевого самоврядування, а також зайняттям постійно або тимчасово посад в органах державної влади, місцевого самоврядування, на державних чи комунальних підприємствах, в установах чи організаціях.

Однак зайняття посади в органі державної влади чи місцевого самоврядування ще недостатнє для визнання особи службовою. Статус службової особи в законодавстві і теорії кримінального права пов'язується з виконанням однієї з трьох функцій – представника влади, організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських.

У пункті 1 постанови Пленуму Суду від 26 квітня 2002 року № 5 «Про судову практику у справах про хабарництво» Суд роз'яснив, що до представників влади належать працівники державних органів та їх апарату, які наділені правом у межах своєї компетенції ставити вимоги, а також приймати рішення,

обов'язкові для виконання юридичними і фізичними особами незалежно від їх відомчої належності та підлеглості.

Організаційно-розпорядчі функції – це обов'язки зі здійснення керівництва галуззю промисловості, трудовим колективом, ділянкою роботи, виробничою діяльністю окремих працівників на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форм власності.

Разом з тим, особа має статус службової не у зв'язку з наявністю певних повноважень взагалі, а наявність чи відсутність такого статусу визначається щодо конкретних вчинюваних дій.

Адміністративно-господарські обов'язки – це обов'язки з управління або розпорядженню державним, колективним чи приватним майном (установлення порядку його зберігання, переробки, реалізації, забезпечення контролю за цими операціями тощо).

Верховний Суд колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у постанові від 24.12.2020 у справі № 355/815/18 вказав, що службовими особами, згідно ч. 3 ст. 18 КК України, є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом.

Отже, для визнання особи службовою особою потрібно встановити сукупність двох ознак: по-перше, факт виконання зазначеного виду обов'язків (або організаційно-розпорядчих,

або адміністративно-господарських, або їхнього комплексу), а по-друге, наявність спеціального для цього повноваження, яке надається органом місцевого самоврядування.

Організаційно-розпорядчі обов'язки – обов'язки зі здійснення керівництва певною галуззю промисловості, трудовим колективом, ділянкою роботи, виробничою діяльністю окремих працівників. Адміністративно-господарські обов'язки – це обов'язки з управління або розпорядження майном (наприклад, установлення порядку його зберігання, перероблення, реалізації, забезпечення контролю за цими та подібними операціями).

Тобто, під організаційно-розпорядчими обов'язками розуміють дії щодо управління та керівництва діяльністю інших людей, організації їхньої роботи, а під адміністративно-господарськими – управління та розпорядження чужим майном, визначення правової долі цього майна.

Що стосується виконання обов'язків за спеціальним повноваженням, то їх покладання має здійснюватися у встановленому законом порядку повноважним органом або повноважною службовою особою.

Крім того, Верховний Суд колегією суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду у постанові від 29.10.2019 у справі № №283/110/18 вказав, що визначення поняття організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій в законі України про кримінальну відповідальність не міститься. Водночас зміст цих понять розкрито в усталеній судовій практиці, що, у свою чергу, знайшло відображення у постанові Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 року № 5 «Про судову практику у справах про хабарництво».

Зокрема, в цій постанові зазначено, що адміністративно-господарськими обов'язками є обов'язки по управлінню або розпорядженню державним, колективним чи приватним майном (установлення порядку його зберігання, переробки, реалізації, забезпечення контролю за цими операціями тощо). Такі повно-

важення в тому чи іншому обсязі є у начальників планово-господарських, постачальних, фінансових відділів і служб, завідуючих складами, магазинами, майстернями, ательє, їх заступників, керівників відділів підприємство, відомчих ревізорів та контролерів тощо.

Поряд з цим організаційно-розпорядчі обов'язки – це обов'язки по здійсненню керівництва галуззю промисловості, трудовим колективом, ділянкою роботи, виробничою діяльністю окремих працівників на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форми власності. Такі функції виконують, зокрема, керівники міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, державних, колективних чи приватних підприємств, установ і організацій, їх заступники, керівники структурних підрозділів, їх заступники, особи, які керують ділянками робіт (майстри, виконробі, бригадири).

Увагу слід звернути й на те, що аналіз тексту КК України дозволяє зробити висновок, що закон про кримінальну відповідальність розмежовує поняття «особа, яка надає публічні послуги» та «посади, пов'язані з виконанням адміністративно-господарських або організаційно-розпорядчих функцій», оскільки в тексті КК України ці терміни зустрічаються в різних статтях і в різному контексті.

Відповідно до положень ст. 1 Закону України «Про адміністративні послуги» адміністративною послугою є результат здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків такої особи відповідно до закону.

Крім того, у ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» серед суб'єктів, на яких поширюється дія цього Закону, окремо вказуються особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, і які надають публічні послуги (підпункт «б» пункту 2 частини 1

статті 3), та особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми (пункт 3 частини 1 статті 3).

Таким чином, чинне законодавство розрізняє осіб, які надають публічні (адміністративні) послуги, та посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій.

При цьому, положення ст. 368-4 КК України визначають кримінальну відповідальність за аналогічні дії, визначені у диспозиції ст. 368 КК України, однак відрізняються у своєму суб'єктному складі.

Зокрема, відповідальність за ст. 368-4 КК України, настає, якщо об'єктивну сторону даного кримінального правопорушення вчинено аудитором, нотаріусом, оцінювачем, іншою особою, яка не є державним службовцем, посадовою особою місцевого самоврядування, але провадить професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, у тому числі послуг експерта, арбітражного керуючого, приватного виконавця, незалежного посередника, члена трудового арбітражу, третейського судді (під час виконання цих функцій).

Разом з цим положення ч. 3 ст. 354 КК України передбачають кримінальну відповідальність за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання працівником підприємства, установи чи організації, який не є службовою особою, або особою, яка працює на користь підприємства, установи чи організації, неправомірної вигоди, а так само прохання надати таку вигоду для себе чи третьої особи за вчинення чи невчинення будь-яких дій з використанням становища, яке займає працівник на підприємстві, в установі чи організації, або у зв'язку з діяльністю особи на користь підприємства, установи чи організації,

в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає таку вигоду, або в інтересах третьої особи.

З огляду на зазначене, можна припустити, що поняття службової особи, як суб'єкта кримінального правопорушення, і не лише, потребує як подальшого наукового осмислення, так і відповідного законодавчого редагування.

Мовчан А. В.,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри
оперативно-розшукової діяльності
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМИ ВИЯВЛЕННЯ ТА ПРИПИНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ

На думку переважної більшості політиків та науковців запобігання та боротьба з корупцією мають бути головним пріоритетом для урядів держав світу. Зокрема, у сучасних умовах виділяють наступні категорії корупції:

1) дрібна або бюрократична корупція – здійснюється державними службовцями та керівниками нижчого рівня, які зловживають наданими посадовими повноваженнями в обмін на преференції або невеликі суми коштів;

2) велика корупція здійснюється керівниками підприємств та злочинцями, які розраховуються з ключовими урядовцями або політичними партіями в обмін на економічну підтримку в секторах, де вони отримують високі прибутки;

3) системна корупція чи «ендемична корупція» виникає, коли держава чи приватна організація встановлює правила, які дозволяють або й заохочують корупцію;

4) «стратегічна корупція» підтримується, а іноді й організовується державною владою для досягнення політичних цілей або для утвердження авторитарного порядку, де нерозривно пов'язані політичні та економічні цілі [1, с. 133].

На жаль, в умовах воєнного стану фіксуються різні види зловживань, наприклад, неправомірне підвищення цін на продукти, пальне або ліки, завищення цін за оренду житла для внутрішньо переміщених осіб, отримання незаконної плати за евакуаційні перевезення чи за оформлення гуманітарної допомоги тощо.

Зокрема, за інформацією Служби безпеки України, СБУ ліквідувала масштабну схему розкрадання гуманітарної допомоги, яка призначалася українським захисникам. За даними слідства, ділки намагались незаконно продати понад 1 тис. бронежилетів на загальну суму більше 12 млн грн. Ці засоби захисту були виготовлені в Україні однією з громадських організацій і через Черкаську військову адміністрацію мали бути передані на потреби оборони. Втім замість безкоштовної передачі українським захисникам, причетні чиновники намагались продати бронежилети через афілійовані комерційні структури та мережу супермаркетів. Завдяки втручання СБУ в одній із торговельних мереж було вилучено частину цієї продукції. Вона буде передана до ЗСУ [2].

На Полтавщині слідчими поліції спільно з працівниками СБУ затримано керівника однієї з військових районних адміністрацій (він же депутат селищної ради) за підозрою в отриманні неправомірної вигоди від суб'єкта господарської діяльності. За попередньою інформацією, керівник військової адміністрації обіцяв за півмільйона гривень не чинити перешкод для провадження бізнесу місцевого підприємства в умовах дії правових обмежень воєнного стану [3].

Детективи НАБУ завершили розслідування кримінального провадження за фактом замаху на заволодіння коштами АТ «Укрзалізниця» при організації сервісу з продажу електронних квитків на «Бориспільський експрес». На момент функціонування системи продажу е-квитків на «Бориспільський експрес» посадовці

«Укрзалізниці» ініціювали закупівлю нового програмного забезпечення. Слідство дістало докази того, що документи та висновки підробили, аби уникнути проведення відкритих торгів, й організували закупівлю за переговорною процедурою.

Висновком експертизи встановлено, що надане «Укрзалізниці» програмне забезпечення дублювало функціональні можливості наявного електронного сервісу <https://booking.uz.gov.ua>, а, отже, не створювало додаткової вартості для державної компанії. І хоча розробник зазначеного сервісу запропонував «Укрзалізниці» реалізувати електронний продаж на «Бориспільський експрес» безкоштовно, додавши відповідну опцію до вже запровадженого і працюючого сервісу з продажу е-квитків на пасажирські потяги, «Укрзалізниця» обрала варіант придбання цієї опції за 10,4 млн грн у іншій компанії, пов'язаної з колишніми посадовцями держкомпанії «УЗ» [4].

24.05.2022 року на митному посту «Лужанка», що на українсько-угорському кордоні, закарпатські митники спільно з прикордонниками попередили спробу незаконного вивезення понад одного мільйона гривень до Євросоюзу. Вирушаючи до країн ЄС в якості перевізника гуманітарної допомоги, 43-річний водій автомобіля Тойота під час митних формальностей свідомо обрав «зелений коридор», щоб найшвидше пройти перевірку. Втім, інспектори-оперативники провели поглиблений огляд транспортного засобу та виявили не задекларовані ані письмово, ані усно 1,1 млн грн. На момент виявлення національної валюти жодних дозвільних документів на переміщення через кордон такої великої готівки громадянин України при собі не мав. Наразі виявлені 1,1 млн грн, а також іномарка, що використовувалася для незаконного переміщення коштів з приховуванням від митного контролю, орієнтовною вартістю 180 тис. грн, вилучено до рішення суду [5].

24 травня у Луцьку поліцейські затримали організатора незаконного «трансферу» під час отримання 20 тис. доларів США. За даними правоохоронців, керівник місцевого осередку однієї з проросійських політичних партій, який також займається міжнародними перевезеннями пасажирів, організував схему з пере-

міщення чоловіків призовного віку, які намагалися уникнути мобілізації на військову службу. Фігурант оформлював їх водіями, що надалі дозволяло особам безперешкодно виїжджати за кордон. Вартість такої послуги становила 10 тис. доларів США [6].

За допомогу в отриманні посади в одному із підрозділів Західного міжрегіонального управління Міністерства юстиції України провідний спеціаліст сектору Вищої кваліфікаційної комісії суддів України вимагав 2 тис. доларів США неправомірної вигоди. Наприкінці минулого року чоловік отримав на свою картку частину від обумовленої суми - 15 тис. грн. На підставі отриманих доказів службовцю ВККС поліцейські повідомили про підозру за ч. 3 ст. 369-2 (зловживання впливом) КК України [7].

У Вінницькій області затримали 47-річного мешканця Жмеринського району відразу після передачі 2 тис. доларів США неправомірної винагороди посадовцю військкомату за ухилення від мобілізації під час воєнного стану. Слідчі слідчого управління ГУНП відкрили кримінальне провадження за ч. 3 ст. 369 КК України (пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі) [8].

Чимало запитань виникає у суб'єктів декларування стосовно заходів фінансового контролю в умовах воєнного стану. Наприклад, відповідно до роз'яснення НАЗК від 28.02.2022 № 2, під час Української визвольної війни здобуте у бою суб'єктом декларування або членом його сім'ї вороже майно, не підлягає відображенню у декларації, оскільки набуто не внаслідок укладення правочину, а у зв'язку із повномасштабною агресією РФ стосовно України.

Водночас відомо про масові факти мародерства з боку російських військовослужбовців. Під час втечі з Київської, Чернігівської, Сумської областей вони захоплювали у місцевих жителів транспортні засоби та інше цінне майно. Частина цих засобів була відбита нашими бійцями та теробороною. Із роз'яснення НАЗК не зрозуміло, чи підлягає таке майно повернення законним власникам, чи залишається у тих осіб, які їх відбили у російських військовослужбовців.

На завершення хотів би наголосити, що після закінчення війни коаліція держав, які є партнерами України, пообіцяла надати максимальну фінансову і матеріальну допомогу у відбудові зруйнованої інфраструктури і житлового фонду нашої країни. Втім, обсяги і темпи надання цієї допомоги прямо будуть залежати також від того, як ми будемо боротися з корупційними проявами.

Запорукою успішного здійснення та незворотності анти-корупційної реформи мають стати такі засадничі принципи її проведення: оптимізація функцій державних органів та усунення дублювання; цифрова трансформація реалізації повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування, зручні та законні сервіси; невідворотність відповідальності за корупційне правопорушення, суспільна нетерпимість до корупції, утвердження культури доброчесності та поваги до верховенства права; чітка взаємодія правоохоронних органів на національному та міждержавному рівнях у протидії корупційним проявам; доброчесність органів судової влади, перезавантаження Вищої кваліфікаційної комісії суддів та Вищої ради правосуддя.

Отже, корупція – це комплексна проблема: соціальна, політична, економічна, правова, моральна, оскільки її прояви можливі у будь-якій сфері державного та суспільного життя, а тому механізм її подолання також має бути комплексним.

1. Anatolii Movchan, Andrii Babjak, Maksym Movchan. Issues of the Improvement of Anti-Corruption System in Ukraine. *Proceedings of the International Conference on Business, Accounting, Management, Banking, Economic Security and Legal Regulation Research (BAMBEL 2021)* (August 26 – August 27, 2021, Kyiv, Ukraine). K.: 2021. P. 132–137. DOI: <https://doi.org/10.2991/aebmr.k.210826.023>

2. СБУ ліквідувала масштабну схему розкрадання гуманітарної допомоги, яка призначалася українським захисникам. URL: stoprussia.t.me/SBUkr/4293

3. На Полтавщині голову однієї з військових районних адміністрацій взяли на хабарі. URL: <https://magnolia-tv.com/news/73831-na-poltavshchyni-holovu-odniyeyi-z-viyskovykh-rayonnykh-administratsiy-vzyaly-na-khabari?prov=ukrnet>

4. Справа «Бориспільського експресу». URL: <https://nabu.gov.ua/novyny/sprava-boryspilskogo-ekspresu>

5. Українець «втратив» на кордоні з Угорщиною приховану мільйонну готівку разом з іномаркою. URL: <https://provinciyya.rv.ua/23002-ukrayinets-vtrativ-na-kordon-z-ugorschinoyu-prihovanu-mlyonnu-gotvku-razom-z-nomarkoyu.html>

6. У Луцьку поліцейські затримали організатора «трансферу» під час отримання 20 000 доларів США. URL: <https://provinciyya.rv.ua/23003-u-lucku-polceysk-zatrimali-organizatora-transferu-pd-chas-otrimannya-20-000-dolarv-ssha.html>

7. 2000 доларів США за посаду: Львівські поліцейські викрили службовця Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. URL: <https://www.npu.gov.ua/news/korupczya/2000-dolariv-ssha-za-posadu-lvivski-policzejski-vikrili-sluzhbovcya-vishhoji-kvalifikacijnoi-komisiji-suddiv-ukrajini/>

8. 2000 доларів за ухилення від призову до війська: на Вінниччині правоохоронці затримали порушника. URL: <https://www.npu.gov.ua/news/korupczya/2000-dolariv-za-uxilennya-vid-prizovu-do-vijska-na-vinnichchini-pravoohoroncziz-atrimali-porushnika/>

Проць І. М.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративно-правових
дисциплін Інституту права
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

Гришук А. Б.,

кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри адміністративно-правових
дисциплін Інституту права
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРАВОВІ ЗАСОБИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Правові засоби боротьби з корупцією є такі способи протидії суспільства та держави неправомірним діям учасників корупційних відносин, що здійснюються в рамках встановлених

правових розпоряджень. До них слід відносити вдосконалення національної правової системи, використання у боротьбі з проявами корупції спеціальних правових обмежень, юридичної відповідальності та заходів юридичного захисту.

Серед правових заходів особливе місце займають правотворчі заходи. правотворчість, як важливий напрям запобігання корупції є завершальним етапом право творення, в ході якого відбувається аналіз та оцінка правової дійсності, поглядів і концепцій про майбутнє правового регулювання, формування правових основ антикорупційної політики.

Послідовне вдосконалення законотворчого процесу та законодавства, усунення колізій, прогалин та корупціогенних норм права, що породжують корупцію, матимуть істотне значення для реалізації норм антикорупційного законодавства [1, с. 231].

Ефективне вирішення завдань антикорупційної політики держави неможливо забезпечити лише шляхом правотворчості. Необхідна певна активність, цілеспрямована діяльність суб'єктів антикорупційних правовідносин щодо реалізації норм антикорупційного законодавства.

Правореалізація антикорупційного законодавства є юридичною складовою антикорупційної політики, будучи самостійним етапом дії, специфічним за природою, функціями та спрямованістю правових засобів, що покликані забезпечити регулювання суспільних відносин.

Корупція представляє серйозну проблему, на вирішення якої націлене широке коло органів, структурних підрозділів та посадових осіб. Цілі, завдання та основні напрями їх діяльності визначені у проєкті Антикорупційної стратегії на 2021–2025 роки [2].

Для цілей дослідження має ключове значення формулювання мети антикорупційної діяльності. У проєкті Антикорупційній стратегії ціль визначена як викорінення причин

та умов, що породжують корупцію у суспільстві. Досягнення цієї мети затребувані всі можливі (законні) засоби, адміністративно-правові, кримінально-правові, кримінально-процесуальні та цивільно-правові засоби [3].

Закон від 04.12.2020 р. № 1074-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» передбачає адміністративну та кримінальну відповідальність за неподання декларації або надання недостовірної інформації щодо декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [4].

Закон «Про запобігання корупції» передбачає звернення до доходу України майна, щодо якого не надано доказів його придбання на законні доходи. Слід зазначити, що Конституційний Суд України оцінив відповідність за порушення порядку декларування дійшов висновку, що положення не суперечать Конституції України. Конституційний Суд України, зокрема, зазначив, що Конституційний Суд України зауважує, що декларування доходів осіб, що здійснюють публічну владу, є беззаперечною вимогою у будь-якій сучасній демократичній державі. Не викликає сумнівів і той факт, що публічні особи в державі повинні подавати декларацію про доходи [5].

Найбільш поширеними та найчастіше застосовуваними є адміністративно-правові засоби запобігання корупції. Більше того, їхнє застосування має бути пріоритетним, оскільки забезпечує вплив на регульовані відносини на більш ранньому етапі, має попереджувальний вплив, утримує працівників від скоєння корупційних правопорушень, запобігає заподіяння шкоди Україні.

Точний та вичерпний перелік правових чи адміністративно-правових засобів у літературі відсутній. До них відносять юридичні факти, суб'єктивні права та обов'язки, заохочення, покарання, заборони, правові режими, претензії, скарги, позови, заяви, клопотання, пояснення сторін, висновки експертів, свідчення свідків, різноманітні документи, іноді навіть інститути, підгалузі та галузі права.

У науковій літературі поділяють правові засоби запобігання корупції на правові стимули та антикорупційні обмеження, крім того, правові засоби потребують самозабезпечення у вигляді системи підготовки правотворчих рішень.

Заборони у законодавстві є найбільш поширеними та універсальними засобами впливу на різні відносини, у тому числі у сфері запобігання корупції. Закон передбачають значну кількість заборон та обмежень, спрямованих на запобігання корупції у системі державної служби.

Позитивні зобов'язання є істотним засобом правового регулювання, що виражає переважно активну, динамічну сторону [6, с. 126].

У певному сенсі позитивні зобов'язання можна розглядати як стимулюючі засоби.

Відомі випадки заохочення працівників за припинення корупційних правопорушень, повідомлення про корупційні правопорушення, що готуються або вчиняються, які вжили заходи до врегулювання конфлікту інтересів.

Останнім часом у законодавстві та в літературі широко використовується термін «антикорупційні стандарти», під яким зазвичай розуміють сукупність встановлених правил, виражених у вигляді заборон, обмежень, вимог, дотримання яких передбачає формування сталої антикорупційної поведінки державних службовців. Антикорупційний стандарт не включає гарантії дотримання, що є правильним.

Правові засоби запобіганню корупції займають у механізмі адміністративно-правового регулювання особливе положення надбудови, впливаючи на суспільні відносини, що вже врегульовані правовими нормами (правовідносини), що виникають у зв'язку з проходженням державної служби та служби в органах місцевого самоврядування, у зв'язку з виконанням с службових обов'язків.

Антикорупційні стандарти є матеріальним змістом адміністративно-правового режиму запобігання корупції. Цей режим є спеціальним стосовно більш загального адміністративно-правового режиму державної служби і може бути охарактеризований як ординарний, постійно діючий, переважно заборонний адміністративно-правовий режим запобігання корупції.

1. Трепак В. М. Теоретико-прикладні проблеми запобігання та протидії корупції в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: спец.: 12.00.08. Львів, 2020. 481 с.

2. Антикорупційна стратегія на 2021–2025 роки. *НАЗК*. 21 вересня 2021 року. URL. <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/antykoriupcijsjna-strategiya-tse-faktychno-plan-togo-yak-zrobyty-ukrayinu-yevropejskoyu-derzhavoyu-golova-nazk/>

3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: Закон України від 04.12.2020 № 1074-IX. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1074-20#Text>

5. Декларування доходів. Конституційний суд України. URL. <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/316311-deklaruvannya-dohodiv>

6. Андрєєв А. Механізм правового регулювання суспільних відносин: окремі аспекти щодо визначення поняття та особливостей. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 6. С. 125–128.

Проць І. М.,

кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри адміністративно-правових
дисциплін Інституту права
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

Щирба Ю. Ю.,

здобувач вищої освіти 2 курсу
Інституту права
освітнього ступеня «Бакалавр»
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

АНТИКОРУПЦІЙНІ СТАНДАРТИ ТА АДМІНІСТРАТИВНІ ПРОЦЕДУРИ: ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ

У зв'язку з ратифікацією Конвенції ООН проти корупції та Конвенції про кримінальну відповідальність за корупцію в Україні було прийнято Закон «Про запобігання корупції», відповідно до якого серед основних напрямів протидії корупції було визначено запровадження системи заборон, обмежень та дозволів – антикорупційних стандартів.

Термін «антикорупційні стандарти» досить швидко набув широкого поширення. У Національній програмі боротьби з корупцією (1997 рік) передбачаються заходи, спрямовані на популяризацію в суспільстві антикорупційних стандартів. Законом «Про запобігання корупції» були встановлені заборони та обов'язки, що стосуються відкриття рахунків (вкладів), подання відомостей, направлення повідомлень, вирішення конфліктів та ін.

Л. О. Макаренко зазначає, що загальноправові зв'язки функціонування публічної адміністрації в умовах поширення антикорупційних стандартів службового права розкриваються

через обмеження прав особи, уповноваженої на виконання функцій держави та місцевого самоврядування, які покликані стимулювати прояв їхньої порядності, компетентності, свободи і креативності, відповідальності та ефективності, забезпечуючи у підсумку неспростовний авторитет, національну безпеку і сталий прогрес [1, с. 25].

Антикорупційні стандарти, які стали частиною правового статусу державного службовця, були розвинені у Законі «Про державну службу».

У науковій літературі пропонують з метою посилення впливу антикорупційних заходів на державних службовців на додаток до посадового регламенту державного службовця додати антикорупційний посадовий стандарт. Можна вважати, що такий захід буде зайвим, реалізація вимагатиме відвернення уваги уповноважених посадових осіб на розробку персональних антикорупційних посадових стандартів. Як впливає із поняття «стандарт». Антикорупційні стандарти мають бути єдиними для всіх державних службовців, тоді як посадова інструкція складається персонально.

Антикорупційні стандарти можуть бути видані у формі пам'ятки або брошури. Єдність антикорупційних стандартів не може бути перешкодою спеціалізації [2, с. 80].

У статусі державного службовця антикорупційні стандарти становлять: обов'язки, у тому числі встановлені Законом «Про державну службу» вимоги до службової поведінки, зокрема, встановлені обмеження, обов'язки та заборони, пов'язані з державною службою та службою в органах місцевого самоврядування; обмеження, заборони та обов'язки загальні для всіх видів державної служби); обов'язки, пов'язані з конфліктом інтересів, встановлені Законом «Про запобігання корупції».

Юридична процедура є закріпленою в нормах права послідовністю дій органів державної влади, необхідною для здійснення нормативно-встановлених завдань та функцій.

Адміністративний процес і адміністративна процедура представляють форми правозастосовної владної діяльності органів виконавчої влади і їх посадових осіб.

Адміністративна процедура та адміністративне провадження є процесуальною діяльністю. На користь цього висновку можна навести характеристику юридичного процесу, дану В. Б. Авер'яновим.

Адміністративна процедура – це завжди владна діяльність із реалізації владних повноважень. Це водночас, свідома, організована діяльність, здійснювана у юридичній формі, її результатом є прийняття правового акта чи його виконання. Реалізація адміністративної процедури підлягає документуванню.

Можна стверджувати, що відповідну юридичну форму мають набути всі типові випадки реалізації уповноваженими суб'єктами владних повноважень. А, враховуючи, що типові випадки – це нормальні випадки, закріплені або передбачені правовими нормами, поза процесуальною або процедурною формою допускається вчинення тільки не правових дій – інструктування, консультування, виховні бесіди, інформування.

У спеціальній літературі з антикорупційної тематики адміністративні процедури розглядаються як юридичні форми, які можуть містити корупціогенні фактори [3]. За такого підходу можна пропонувати посилення адміністративних процедур, дедалі більше обмеження свободи розсуду уповноваженого суб'єкта, звуження рамок поведінки. Адміністративні процедури закріплюються правом в адміністративних регламентах, які є єдиною формою вираження адміністративної процедури. У цьому необхідно прийняти Закон «Про адміністративну процедуру».

Вивчення нормативного матеріалу дозволяє систематизувати антикорупційні процедури та виділити види.

По-перше, організаційні, відповідно до яких формуються та комплектуються органи, служби, комісії, розподіляються повноваження, встановлюються строки.

По-друге, інформаційні процедури, відповідно до яких збираються та систематизуються відомості, обробляється та зберігається інформація.

По-третє, контрольні процедури, відповідно до яких проводяться службові перевірки, перевіряються відомості.

По-четверте, квазісудові процедури, що регламентують роботу атестаційних і інших комісій, розгляд матеріалів службових перевірок та притягнення до дисциплінарної відповідальності, розгляд скарг [4, с. 179].

Найбільш вдалою процесуальною формою реалізації заходів запобігання корупції є форма адміністративних процедур. Класифікація адміністративних процедур запобігання корупції здійснюється з різних підстав: за змістом, за ознакою підстав для проведення, за суб'єктом. За змістом виділяються організаційні, інформаційні, контрольні, квазісудові процедури. За суб'єктом можна розрізняти процедури, що проводяться з ініціативи керівника, громадянина, державного службовця, прокурора, які реалізують атестаційні комісії, кадрові підрозділи, підрозділи, уповноважені з антикорупційної діяльності [5, с. 240].

Адміністративні процедури протидії корупції характеризуються як свідома, організована діяльність уповноважених суб'єктів щодо реалізації владних повноважень, які здійснюються в особливій юридичній формі. Результатом є ухвалення правового акта або його виконання. Процедура має власну юридичну форму, що відповідає процесуальній формі. Результатом адміністративної процедури є ухвалення правового акта або його виконання. Реалізація адміністративної процедури має бути документально зафіксована.

1. Макаренко Л. О. Правова інституціоналізація антикорупційних трансформацій органів публічної адміністрації у відкритому суспільстві: автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук: спец.: 12.00.07. Запоріжжя, 2021. 42 с.; Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. *Урядовий кур'єр*. 2010. № 215.

2. Кузніченко О. В. До питання про стандарти протидії корупції в чинному законодавстві України. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. № 4. С. 80–84.

3. Методичні рекомендації щодо організації роботи із запобігання корупції юридичних осіб, що належать до сфери управління МВС. Х.: ХНУВС, 2019. 90 с.

4. Міхєєв М. В. Окремі аспекти правового регулювання адміністративних процедур в Україні та Європейському Союзі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 5. С. 178–182.

5. Сметаніна Н. В., Маалулі О. В. Антикорупційна експертиза як напрям запобігання корупції. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 1. С. 237–241.

Проць І. М.,

кандидат юридичних наук, доцент

доцент кафедри адміністративно-правових

дисциплін Інституту права

(*Львівський державний університет*

внутрішніх справ)

ЗАХОДИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРИМУСУ, ЯКІ ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ З МЕТОЮ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Корупція у державно-організованому суспільстві виконує функцію нелегального перерозподілу матеріальних та нематеріальних благ із використанням службових можливостей. Форми корупції можна класифікувати залежно від: визнання державою, порушуваних соціальних норм, благ, виду суспільних відносин, рівня перерозподілу благ тощо. Залежно від визнання державою можна виділити: легальну корупцію – лобістську діяльність та нелегальну корупцію. Залежно від порушуваних корупційним діянням соціальних норм слід розрізняти: кримінальні і адміністративні правопорушення; цивільні правопорушення; дисциплінарні правопорушення; порушення загальноприйнятих моральних норм.

Для запобігання корупції застосовуються заходи адміністративного примусу. Відповідно до загальноприйнятої класифікації заходів адміністративного примусу розрізняють запобіжні, заходи припинення, забезпечувальні та караючі заходи. Іноді називають адміністративно-відновлювальні заходи та не згадують заходи процесуального забезпечення. Однак та обставина, що заходи процесуального забезпечення виділені у законодавстві як заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, можливість вказати для цих заходів ключові ознаки – мета, підстава, суб'єкти, порядок, документування, дозволяє стверджувати, що такі заходи становлять самостійний вид примусових заходів [1].

Відповідно до КУпАП, мета адміністративного покарання – запобігання вчиненню нових правопорушень. Проте адміністративне покарання не належить до запобіжних заходів. У надзвичайних ситуаціях та з метою запобігання загрозам громадській безпеці вживаються різні заходи.

Заходи адміністративного попередження становлять більшу частину заходів протидії корупції. До таких заходів відносимо надання декларацій у Єдиний державний реєстр декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (Реєстр декларацій) дозволяє подавати та переглядати декларації майнового стану публічних службовців [2].

О. А. Троянський вказує, що сьогодні законодавством України не закріплена система адміністративно-запобіжних заходів, оскільки зазначені заходи досить різноманітні і передбачені в значній кількості нормативних актів, що породжує багато проблем у теоретичному осмисленні, та у практичному використанні. На відміну від заходів адміністративного припинення, адміністративно-запобіжні заходи не переривають правопорушення, а попереджують вчинення. Є. О. Безсмертний та А. Т. Комзюк визначають ці заходи, як комплекс заходів впливу морального, фізичного, організаційного та іншого характеру, які дозволяють виявляти та не допускати правопорушення [3, с. 127].

Припинення – функція уповноважених суб'єктів права, вид державного примусу. Заборона як правова норма адресована невизначеному колу осіб, тоді як припинення спрямовано на припинення протиправної поведінки конкретної особи. Заходи адміністративного запобіжного заходу повинні застосовуватися у разі надходження від державного службовця заяви про відмову скоєння корупційного правопорушення.

Законодавство не містить прямої вказівки щодо цього. Однак за результатами проведеної перевірки та попередньої кваліфікації дій особи, яка схиляє службовців до скоєння корупційних правопорушень, будуть застосовуватися запобіжні заходи, передбачені кримінально-процесуальним законодавством або законодавством про адміністративні правопорушення.

Для запобігання та припинення корупційної поведінки необхідно «налагодити» механізм повідомлень правоохоронних органів про факти звернення до державних службовців з метою схиляння до скоєння корупційних правопорушень; передбачити у КУпАП – механізм притягнення юридичних осіб до адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення [4, с. 453]. У науковій літературі звертають увагу на запобіжні заходи, пов'язані з повідомленням про звернення з метою схиляння до скоєння корупційних правопорушень. Водночас виникає проблема заміни понять. Заходи процесуального забезпечення застосовуються для виявлення правопорушника, встановлення особи, доведення обставин справи про правопорушення (адміністративне правопорушення або дисциплінарне провини), для створення інших умов, необхідних для об'єктивного, повного, всебічного розгляду справи, винесення законного та обґрунтованого рішення, для забезпечення виконання винесеного рішення.

Ці заходи можуть застосовуватися в дисциплінарному порядку або у порядку, передбаченому законодавством про адміністративні правопорушення – в адміністративно-юрисдикцій-

ному порядку. Законодавство про державну службу встановлює низку заходів, які можна зарахувати до заходів процесуального забезпечення. Це, службова перевірка, отримання пояснення у письмовій формі, опитування державних службовців (свідків), витребування документів та матеріалів, використання технічних засобів документування фактів та обставин. Застосовується психофізіологічний огляд із використанням спеціального технічного засобу (поліграфа або «детектора брехні»). Висловлюються вимоги про обов'язкову перевірку осіб, які надходять на державну службу, наділити керівників правом спрямовувати державного службовця на перевірку на власний розсуд.

Перелік заходів дисциплінарної відповідальності, підстави та порядок їх застосування встановлюються Законом «Про державну службу».

На думку М. С. Ковтун, Д. М. Крамінської, Д. С. Головащенко, розміщення правових норм про дисциплінарну відповідальність державних службовців одночасно в декількох нормативно-правових актах є, неефективним, оскільки не повністю враховує потреби розвитку і реформування інституту державної служби та особливості правового статусу державних службовців [5, с. 397].

У законодавстві «Про запобігання корупції» та у законодавстві «Про державну службу» є суттєва прогалина у частині попередження включення корупційних факторів до проектів законів і інших нормативно-правових актів. З одного боку, встановлено порядок, спрямований на виявлення корупційних факторів на стадії розробки проектів нормативно-правових актів – антикорупційна експертиза, яка може проводитись у кілька етапів за участю різних експертів. Причому останнім експертом виступає Міністерство юстиції України яке реєструє вже підписаний керівником органу виконавчої влади нормативно-правовий акт.

Виявлення у проекті нормативно-правового акту корупційних факторів може спричинити зупинення реєстрації, відправлення на доробку. Але при цьому ніхто не понесе жодної

юридичної відповідальності за те, що у проекті нормативно-правового акту або в уже прийнятому нормативно-правовому акті виявилися норми, що кваліфікуються як корупційгенні фактори.

У ряді випадків між корупційним правозастосуванням та корупційгенністю нормативно-правового акта простежується чіткий зв'язок, хоча причиною появи в нормативно-правових актах корупційгенних факторів є недалекоглядність та юридична неграмотність. Довести намір конкретних осіб, які внесли або сприяли внесенню до проекту нормативно-правового акту корупційгенних факторів, практично неможливо [6]. Законодавство про адміністративні правопорушення передбачає адміністративну відповідальність за два види порушень антикорупційного законодавства. З іншого боку, корупційний характер можуть мати діяння, що вчиняються державними службовцями, передбачені КУпАП та іншими нормативно-правовими актами. Заходи дисциплінарної відповідальності відрізняються різноманітністю, що забезпечує дотримання принципів пропорційності та індивідуалізації юридичної відповідальності, дозволяє врахувати особу державного службовця, характер провини та ступінь провини.

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8973-X. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/>

2. Про затвердження Порядку формування, ведення та оприлюднення (надання) інформації Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: Наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 23.07.2021 № 448/21. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0986-21#n7>

3. Троянський О. А. Забезпечення прав людини при застосуванні адміністративно-запобіжних заходів. *Права людини в Україні: минуле, сьогодення, майбутнє: тези Всеукраїнської науково-практичної конференції* (Харків, 10 груд. 2020 р.). Х., 2020. С. 127–130.

4. Панасюк О. В. Адміністративно-деліктне право України: теоретичні питання розвитку та реформування: дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.07. К., 2021. 535 с.

5. Ковтун М. С., Крамінська Д. М., Головащенко Д. С. Правова природа дисциплінарної відповідальності державних службовців. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 4. С. 395–398.

6. Антикорупційна експертиза: яка політика НАЗК? 15.02.2021 р. URL. <http://www.visnuk.com.ua/uk/news/100022761-antikoruptionsyna-ekspertiza-yaka-politika-nazk>

Самойленко С. В.,
аспірант кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету №1 ІФПНП
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

СПОСІБ ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРОВОКАЦІЇ ПІДКУПУ

Центральним елементом криміналістичної характеристики провокації підкупу є дані щодо його способу. Загалом, спосіб злочину є міжгалузевим об'єктом вивчення низки юридичних наук: кримінального права, кримінології, кримінального процесу та криміналістики. Причому кожна наука вивчає його під власним кутом зору, з позиції своїх «службових» функцій. Кримінально-правове поняття способу, сформоване з огляду на законодавство про кримінальну відповідальність, є базовим для інших наук. Спосіб тут розглядається вченими в нерозривному зв'язку із самим злочинним діянням.

Криміналістична категорія «спосіб злочину» визначається як «детермінована особою, предметом та обставинами злочинного посягання система дій суб'єкта, спрямована на досягнення злочинної мети та об'єднана єдиним злочинним умислом» [1, с. 47]. Подібні судження можна знайти і у роботах О. Н. Колесніченка, який вважає, що «спосіб злочину є відображенням дій злочинця,

що виражається у певній взаємопов'язаній системі операцій та прийомів підготовки, вчинення та приховування злочинів» [2, с. 22]. Крім зазначеного, існує думка про те, що спосіб підготовки, вчинення та спосіб приховування злочину є рівнозначними самостійними елементами у структурі криміналістичної характеристики. Саме тому, вважаємо, що спосіб провокації підкупу включає в себе дії з підготовки до його вчинення, дії по безпосередньому вчиненні та подекуди його приховуванню.

Так, готуючись до вчинення підкупу, провокатор підшукує знаряддя та засоби, обирає час, місце вчинення та місце реалізації злочинного умислу тощо. Розглядаючи диспозицію статті 370 КК України, безпосереднім способом вчинення провокації підкупу, є дії службової особи з підбурення особи на:

- пропонування; обіцянку; надання неправомірної вигоди;
- прийняття пропозиції, обіцянки чи одержання такої вигоди, щоб потім викрити того, хто пропонував, обіцяв, надав неправомірну вигоду або прийняв пропозицію, обіцянку чи одержав таку вигоду

Детальніше, на наш погляд, для побудови класифікації способів провокації підкупу необхідно враховувати не тільки зовнішні атрибути дій злочинців, але і дії, які використовуються ними для досягнення злочинної мети.

На основі даних слідчої та судової практики можна виділити такі узагальнені способи (групи способів) провокації підкупу:

1. Способи підготування до вчинення кримінального правопорушення, до яких відносимо:

- встановлення даних про особу, яка збирається здійснити підкуп, посадові обов'язки, підпорядкованих осіб, коло спілкування, зв'язки, знайомства, матеріальний стан тощо;
- встановлення даних особи, яку збираються підкупити, зокрема посадові обов'язки, підпорядкованих осіб, коло спілкування, зв'язки, знайомства, матеріальний стан тощо;

- створення реальних причин та умов для того, щоб примусити особу погодитися, прийняти пропозицію, обіцянку чи отримати неправомірну вигоду;

- підшукування знарядь підкупу (неправомірної вигоди тощо);

- підшукування способу «підступу» до особи, яка збирається здійснити підкуп та особи, яку збираються підкупити («потенційного підкупувача»);

- підшукування аргументів на свою користь чи користь третіх осіб, у разі, якщо особа відмовляється погодитися висловити пропозицію, обіцянку чи надати неправомірну вигоду;

- імітація несприятливих наслідків, або підшукування аргументів на свою користь чи користь третіх осіб, у разі, якщо особа відмовляється погодитися, прийняти пропозицію, обіцянку чи отримати неправомірну вигоду;

- ведення переговорів з особою, яку планується спровокувати підкупити, про розмір, форму, місце передання неправомірної вигоди та про інші значимі умови;

- узгодження місця й часу надання неправомірної вигоди, вивчення місцевості, вибір точки попереднього спостереження, шляхів укриття на випадок, якщо у разі затримання особи намагатимуться втекти або спотворити чи знищити предмет неправомірної вигоди;

- забезпечення алібі в разі затримання на місці вчинення злочину, у тому числі боргові розписки або інші подібні документи;

2. Способи безпосереднього вчинення.

Спосіб безпосереднього вчинення кримінального правопорушення може бути з попереднім підготуванням або без нього. Загалом можемо вирізнити такі його різновиди:

- шляхом прийняття пропозиції, обіцянки неправомірної вигоди;

- шляхом одержання неправомірної вигоди.
- шляхом вчинення інших правопорушень (адміністративних чи кримінальних) або без цього;
- з використанням власних службових повноважень або ж опосередкованого сприяння внаслідок свого службового становища та впливу на прийняття рішень іншими службовими особами;
- за використання посередників чи без таких.

3. Способи приховування пропозиції підкупу. Спосіб приховування зумовлений не лише галуззю, у якій учиняють злочин, а й особистісними якостями злочинця – умінням знайти засоби маскуванню, фальсифікації, інсценування, поширення неправдивих відомостей про злочин.

Способи, що використовуються, здебільшого залежать також від сфери діяльності службових осіб. Незважаючи на різноманіття структур, у яких ті чи інші вигоди може бути одержано, способи їх приховування є досить типовими. Загалом вони полягають у такому підробленні документів, шляхом внесення виправлень, неправдивих відомостей або видача підроблених, «фіктивних» документів [3, с. 63].

Таким чином, нами розглянуто способи провокації підкупу, що є центральним елементом її криміналістичної характеристики. На основі аналізу, детально розглянуто способи підготовки, безпосереднього вчинення та приховування провокації підкупу.

-
1. Аверьянова Т. В. Криминалистика: учеб. М.: Норма, 2008.
 2. Колесниченко А. Н., Коновалова В. Е. Криминалистическая характеристика преступлений. Х., 1985. С. 22.
 3. Особливості розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою: метод. рек. / Чернявський С. С., Вакуленко О. Ф., Толочко О. М. та ін. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2014. 92 с.

Сподинський О.,

кандидат юридичних наук,

викладач кафедри

адміністративного права

та адміністративного процесу

факультету № 3 ІПФНП

(Львівський державний університет

внутрішніх справ)

Гнатюк С.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри

адміністративного права

та адміністративного процесу

факультету № 3 ІПФНП

(Львівський державний університет

внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ УПОВНОВАЖЕНИХ ПІДРОЗДІЛІВ (УПОВНОВАЖЕНИХ ОСІБ) З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ КОРУПЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Корупція завжди виступає як негативне суспільне явище, яке впливає на розвиток демократичної, правової держави. Вона є проблемою, яка загрожує економічному розвитку, проведенню ефективних реформ органів управління, гальмує розвиток країни. Корупція існує в усіх державах, проте в кожній з них відрізняється рівнем розповсюдження. Держави зі стійкою демократією, які є економічно розвиненими постійно впроваджують ефективні механізми боротьби з корупцією, які в більшості випадків дають позитивний результат. Однак,

результат боротьби з корупцією не може завжди бути позитивним, носити утопічний характер, оскільки там де є владні органи, там і є корупція, адже ці явища взаємопов'язані. При цьому, в одних державах протидія корупції є ефективною, а її прояви є поодинокими, а в інших – ні, і корупція носить постійний, системний характер.

Україна як демократична, правова держава в особі державних органів також вживає всіх можливих заходів та пошук ефективних шляхів щодо запобігання та протидії корупції.

Про це свідчить як прийняття спеціалізованого нормативно-правового акту – Закону України «Про запобігання корупції», який визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень[1], так і створення та реформування державних органів – спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, до яких відносяться органи прокуратури, Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції [1].

Одним із таких позитивних нововведень, яке відбулось у сфері протидії та запобігання корупції є прийняття Верховною Радою України Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції», яким доповнено Закон України «Про запобігання корупції» статтею 13-1 – уповноважені підрозділи (уповноважені особи) з питань запобігання та виявлення корупції, які створено в усіх органах державної влади з метою організації та здійснення заходів із запобігання та виявлення корупції[2].

При цьому, основними завданнями уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції є: розроблення, організація та контроль за проведенням

заходів щодо запобігання корупційним правопорушенням та правопорушенням, пов'язаним з корупцією; організація роботи з оцінки корупційних ризиків у діяльності відповідного органу, підготовки заходів щодо їх усунення, внесення керівнику такого органу відповідних пропозицій; надання методичної та консультативної допомоги з питань додержання законодавства щодо запобігання корупції; здійснення заходів з виявлення конфлікту інтересів, сприяння його врегулюванню, інформування керівника відповідного органу та Національного агентства про виявлення конфлікту інтересів та заходи, вжиті для його врегулювання; перевірка факту подання суб'єктами декларування декларацій та повідомлення Національного агентства про випадки неподання чи несвоєчасного подання таких декларацій у визначеному відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» порядку; здійснення контролю за дотриманням антикорупційного законодавства, у тому числі розгляд повідомлень про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції», у тому числі на підвідомчих підприємствах, в установах та організаціях; забезпечення захисту працівників, які повідомили про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції», від застосування негативних заходів впливу з боку керівника або роботодавця відповідно до законодавства щодо захисту викривачів; інформування керівника відповідного органу, Національного агентства або інших спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції про факти порушення законодавства у сфері запобігання і протидії корупції [2].

Безумовно, створення таких суб'єктів як уповноважені підрозділи (уповноважені особи) з питань запобігання та виявлення корупції, надання їм владних повноважень відповідно до покладених завдань є дієвим засобом у протидії та запобіганні корупції і відповідає вимогам, які встановлюються до ефективного функціонування державного апарату.

Однак, починаючи з 24 лютого 2022 року, російська федерація розпочала війну проти України, і це вплинуло на всі

сфери суспільного життя, в тому числі, і на сферу протидії та запобігання корупції.

Від вказаної вище дати і дотепер в Україні діє правовий режим воєнного стану – особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [3].

У зв'язку із цим, Верховною Радою України прийнято Закон України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» відповідно до якого фізичні особи, фізичні особи – підприємці, юридичні особи подають облікові, фінансові, бухгалтерські, розрахункові, аудиторські звіти та будь-які інші документи, подання яких вимагається відповідно до норм чинного законодавства в документальній та/або в електронній формі, протягом трьох місяців після припинення чи скасування воєнного стану або стану війни за весь період неподання звітності чи обов'язку подати документи; у період дії воєнного стану або стану війни, а також протягом трьох місяців після його завершення до фізичних осіб, фізичних осіб – підприємців, юридичних осіб не застосовується адміністративна та/або кримінальна відповідальність за неподання чи несвоєчасне подання звітності та/або документів; у період дії воєнного стану або стану війни будь-які перевірки щодо своєчасності та

повноти подання будь-яких звітів чи документів звітного характеру уповноваженими органами не здійснюються [4].

З урахуванням положень Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни», Національним агентством з питань запобігання корупції надано роз'яснення № 4 від 07.03.2022 щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю в умовах воєнного стану (подання декларації, повідомлення про суттєві зміни в майновому стані, повідомлення про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента, проведення перевірок) відповідно до якого на період дії воєнного стану та на протязі 3-х місяців після його завершення знято обов'язок щодо подання щорічної декларації, декларації при звільненні, декларації кандидата на посаду, повідомлення про суттєві зміни у майновому стані, повідомлення про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента, не проводяться повні перевірки декларацій та заходи контролю щодо правильності та повноти заповнення декларації [5].

Аналізуючи надане Національним агентством з питань запобігання корупції роз'яснення варто зауважити, що більшість пунктів по яких на час дії воєнного стану знято обмеження (обов'язки), які покладаються на суб'єктів декларування відносяться до сфери контролю та моніторингу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції та фактично позбавляють їх повноважень щодо здійснення заходів по покладених на них завданнях з виявлення конфлікту інтересів, перевірки фактів подання суб'єктами декларування декларацій та повідомлення Національного агентства про випадки неподання чи несвоєчасного подання таких декларацій у визначеному відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» порядку, неучасті у проведенні

повних перевірок декларацій та заходів контролю щодо правильності та повноти заповнення декларації.

Все вищевказане може впливати на зловживання посадовцями та особами, які претендують на зайняття посад в державних органах, зокрема, під час переміщення по посадах, призначення на посади із високим корупційним ризиком «потрібних людей», здійснення високопосадовцями значних фінансових операцій без фінансового контролю і так далі.

Тому, в подальшому виникає необхідність у належному врегулюванні окремих повноважень уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції, які можуть застосовуватися в період дії правових режимів, з метою нівелювання можливих корупційних ризиків.

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції: Закон України від 2 жовтня 2019 року № 140-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/140-20#n242>.

3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

4. Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни: Закон України від 3 березня 2022 року № 2115-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2115-20#Text>

5. Роз'яснення № 4 від 07.03.2022 щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю в умовах воєнного стану (подання декларації, повідомлення про суттєві зміни в майновому стані, повідомлення про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента, проведення перевірок): Національне агентство з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/documents/roz-yasnennya-4-vid-07-03-2022-shhodo-zastosuvannya-okremiyh-polozhen-zakonu-ukrayiny-pro-zapobigannya-koruptsiyi-stosovno-zahodiv-finansovogo-kontrolyu-v-umovah-voyennogo-stanu-podannya-deklaratsiyi-p/>

Тарасюк А. В.,

доктор юридичних наук, доцент,
заступник директора ТУ ДБР у м. Львові
(Територіальне управління ДБР,
розташоване у місті Львові)

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ СПІВРОБІТНИКАМИ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Корупція як соціально шкідливе явище є однією з ключових проблем функціонування суспільних інституцій, публічних органів, держави загалом. Сучасні умови співпраці України з країнами розвиненої демократії базуються на декларуванні нею неухильного курсу реформ, пов'язаних із протидією явищу корупції на рівні усіх щаблів влади.

Питанням протидії корупції було присвячено велику кількість наукових праць, зокрема такими правознавцями, як Л. І. Аркуша, Л. В. Багрій-Шахматов, В. І. Борисов, А. М. Бойко, О. Ю. Бусол, В. В. Василевич, В. М. Гаращук, В. В. Голіна, Б. М. Головкін, В. К. Грищук, Н. О. Гуторова, І. М. Даньшин, О. О. Дудоров, О. М. Джужа, В. М. Дрьомін, С. А. Задорожний, З. А. Загиней, А. П. Закалюк, А. Ф. Зелінський, О. Г. Кальман, О. О. Кваша, В. М. Киричко, М. Г. Колодяжний, О. М. Костенко, О. Г. Кулик, І. В. Кушнар'єв, О. М. Лозинський, І. Є. Мезенцева, М. І. Мельник, Д. Г. Михайленко, А. А. Музика, Є. В. Невмержицький, В. О. Навроцький, Д. О. Олійник, А. В. Савченко, Є. Д. Скулиш, Є. Л. Стрельцов, В. Я. Тацій, В. О. Туляков, П. Л. Фріс, М. І. Хавронюк, В. І. Шакур, О. В. Шевченко, О. Ю. Шостко, Н. М. Ярмиш та інші.

Певні зрушення та досягнення в протидії корупції стосуються безпосередньої діяльності Державного бюро розслідувань. Адже Стратегічною програмою діяльності Державного бюро

розслідувань на 2022–2026 роки задекларовано, що основні зусилля Державного бюро розслідувань будуть зосереджені на організації системної та комплексної роботи щодо захисту таких життєво важливих інтересів людини і громадяни, суспільства та держави як боротьба з корупцією та протидія зловживанням у будь-яких сферах життєдіяльності держави відповідно до підслідності Державного бюро розслідувань.

Так, упродовж 2021 року слідчими ТУ ДБР у м. Львові скеровано до суду **99** обвинувальних актів щодо кримінальних корупційних правопорушень стосовно **125** осіб. Зокрема, за статтею 191 КК України «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем» скеровано до суду **6** обвинувальних актів стосовно **11** осіб; за статтею 364 КК України «Зловживання владою або службовим становищем» скеровано до суду **8** обвинувальних актів стосовно **8** осіб; за статтею 368 КК України «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою» скеровано до суду **50** обвинувальних актів стосовно **57** осіб; за статтею 369 КК України «Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі» скеровано до суду **19** обвинувальних актів стосовно **20** осіб; за статтею 369-2 КК України «Зловживання впливом» скеровано до суду **10** обвинувальних актів стосовно **10** осіб; за статтею 410 КК України «Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем» скеровано до суду **2** обвинувальних актів стосовно **2** осіб.

Водночас слід відмітити суттєві напрацювання у даному напрямку за результатами роботи слідчих підрозділів ТУ ДБР у м. Львові упродовж січня-травня 2022 року, в тому числі у період воєнного стану. Зокрема, скеровано до суду **26** обви-

нувальних актів щодо кримінальних корупційних правопорушень стосовно **29** осіб. До прикладу, за статтею 191 КК України «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем» скеровано до суду **1** обвинувальний акт стосовно **1** особи; за статтею 364 КК України «Зловживання владою або службовим становищем» скеровано до суду **2** обвинувальних акти стосовно **2** осіб; за статтею 368 КК України «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою» скеровано до суду **15** обвинувальних актів стосовно **17** осіб; за статтею 369-2 КК України «Зловживання впливом» скеровано до суду **7** обвинувальних актів стосовно **8** осіб; за статтею 369-2 КК України «Зловживання впливом» скеровано до суду **1** обвинувальних актів стосовно **1** осіб.

Також вважаю, що велику роль у боротьбі з корупційними проявами відіграє взаємодія слідчих і оперативних підрозділів. Адже для проведення більш ефективного та пришвидшеного процесу розслідування злочинів слідчий повинен взаємодіяти з оперативними працівниками для сприяння більш швидкісному та якісному доведення вини засуджених осіб та встановлення їхньої винуватості у вчиненому злочині та відправлення справи до суду, який буде спиратися на всі виявленні докази та винесення відповідно до законодавства законного вироку.

При цьому варто відмітити, що протидія організованих корупції в правовій площині пов'язана з необхідністю вдосконалення законодавства. Протидія корупції вимагає широкого використання превентивних заходів виражених в інституті врегулювання конфлікту інтересів, який на сьогодні, на жаль, діє не дуже ефективно. Окрім цього, під час розробки комплексу кримінально-правових заходів із протидії корупції необхідно врахувати наявність можливості їх практичної реалізації, в чому і полягає прикладний характер усього процесу протидії.

Верховна Рада України 5 листопада 2020 року ухвалила в першому читанні законопроект «Про засади державної анти-

корупційної політики на 2020–2024 роки», що затверджує Антикорупційну стратегію. Проте у другому читанні Стратегія не ухвалена досі. За цей час, у документі змінилися терміни на 2021–2025 роки. Зазначена стратегія має бути невідкладно прийнята, оскільки держава не має системного й стратегічного документа, який би став для органів влади ефективним інструментом координації співпраці для запобігання корупції. Мета нової Антикорупційної стратегії – досягти суттєвого прогресу у запобіганні та протидії корупції, а також забезпечити злагодженість і системність антикорупційної діяльності всіх органів влади. Президент України визначив законопроект № 4135 щодо затвердження Антикорупційної стратегії як невідкладний. Аналогічну стратегію успішно використовують такі країни: Велика Британія, Данія, Сингапур, Румунія, Вірменія тощо.

Антикорупційна стратегія буде сприяти у вирішенні нагальних проблем у таких найбільш корупційних сферах: справедливий суд, прокуратура та органи правопорядку; державне регулювання економіки; державний та приватний сектори економіки; будівництво, земельні відносини та інфраструктура; сектор оборони; охорона здоров'я, освіта і наука та соціальний захист; забезпечення невідворотності покарання.

1. Про запобігання корупції: Закон України від 04.10.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.

2. Аналітична доповідь до щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2018 році». URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/3143/>.

3. Бусол О. Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні у сучасний період: монографія. К.: Ін Юре. 2014. 564 с.

4. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки: Закон України від 14.10.2014 № 1699-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 46. Ст. 2047.

5. Про Антикорупційну стратегію на 2018–2020 роки: проект Закону України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64035.

Хатнюк Ю. А.,

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри
адміністративного права
та адміністративного процесу
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

Барияк В. Б.,

старший викладач кафедри
адміністративного права
та адміністративного процесу
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРИТЯГНЕННЯ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСІБ ЗА ВЧИНЕННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З КОРУПЦІЄЮ

За вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень особи, уповноваженні на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, згідно Закону України «Про запобігання корупції» [1] притягуються до кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності у встановленому законом порядку.

Вагоме місце у запобіганні корупційним правопорушенням займає саме адміністративна відповідальність, яка передбачена Кодексом України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) [2]. Зокрема, глава 13-А КУпАП містить статті, в яких описано адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, за вчинення яких настає адміністративна відповідальність.

Варто відзначити, що адміністративна відповідальність – це найпоширеніший вид юридичної відповідальності, до якої

щорічно притягають десятки мільйонів громадян. Боротьба з адміністративними правопорушеннями запобігає вчиненню тяжчих правопорушень – кримінальних, зокрема й тих, які пов'язані з корупцією.

Особи які вчиняють адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, як і будь-які інші правопорушники, завжди бажають будь-яким чином уникнути негативних для себе наслідків у вигляді притягнення до адміністративної відповідальності.

Дозволимо висловити думку, що головним недоліком процедури притягнення до адміністративної відповідальності є наявність у КУпАП ст. 38, яка встановлює певні часові обмеження для накладення адміністративного стягнення.

Так, більшість справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією під час розгляду в судах, підлягають закриттю відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 247 КУпАП.

Згідно з п. 7 ч. 1 ст. 247 КУпАП провадження в справі про адміністративне правопорушення не може бути розпочато, а розпочате підлягає закриттю в разі закінчення на момент розгляду справи про адміністративне правопорушення строків, передбачених ст. 38 КУпАП.

Проте, слід зауважити, що закриття провадження у справі за п. 7 ч. 1 ст. 247 КУпАП можливе лише за умови встановлення судом факту вчинення особою винної протиправної дії чи допущення винної протиправної бездіяльності, що підпадає під ознаки адміністративного правопорушення. Наявність можливого адміністративного правопорушення, не доведеного та не підтвердженого належними та допустимими доказами, не може бути достатньою підставою для закриття провадження у справі відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 247 КУпАП.

Водночас слід враховувати, що однією з самостійних підстав для закриття провадження у справі про адміністративне правопорушення законодавець визначає відсутність події і складу адміністративного правопорушення (п. 1 ч. 1 ст. 247 КУпАП).

Тобто, у разі якщо факту вчинення адміністративного правопорушення встановлено не буде, то провадження у справі підлягатиме закриттю на підставі п. 1 (відсутність події і складу адміністративного правопорушення), а не п. 7 ч. 1 ст. 247 КУпАП (закінчення на момент розгляду справи про адміністративне правопорушення строків, передбачених статтею 38 КУпАП).

Так, відповідно до ч. 4 ст. 38 КУпАП, адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією, а також правопорушень, передбачених статтями 212⁻¹⁵, 212⁻²¹ КУпАП, може бути накладено протягом шести місяців з дня його виявлення, але не пізніше двох років з дня його вчинення.

Отже, початок перебігу встановленого в ст. 38 КУпАП строку накладення адміністративного стягнення законодавець пов'язує з вчиненням (виявленням) адміністративного правопорушення, встановлення наявності або відсутності якого повинно здійснюватися при вирішенні питання про закриття провадження у справі. Тобто, повинно мати місце: подія адміністративного правопорушення та його склад в діянні особи. Ці обставини не є реабілітуючими.

Так, Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду в постанові від 29 квітня 2020 року (справа № 686/4557/18) підтверджує цю правову позицію, згідно з якою *«закінчення на момент розгляду справи про адміністративне правопорушення строків притягнення до адміністративної відповідальності, передбачених статтею 38 КУпАП, не є реабілітуючою, тобто не є обставиною, яка спростовує факт наявності вини особи в скоєнні адміністративного правопорушення»*.

Отже, закриття провадження у справі про адміністративне правопорушення з підстав закінчення строків, передбачених ст. 38 КУпАП, можливо лише за умови встановлення факту вчинення особою протиправної дії чи бездіяльності, що підпадають під визначені законом ознаки адміністративного правопорушення.

Також, вважаємо неоднозначним питання і щодо заходів впливу на осіб, які вчиняють правопорушення, пов'язані з корупцією. Так, в 57 із 61 випадків (тобто більше, ніж у 93% справ) суди незалежно від різновиду адміністративного правопорушення та його шкідливості призначали найменший розмір штрафу з потенційно можливих: 850 грн. – за ч. 1 ст. 172⁶ КУпАП; 1700 грн. – за ч. 2 ст. 172⁶ КУпАП; 1700 грн. – за ч. 1 ст. 172⁷ КУпАП; 3400 грн. – за ч. 2 ст. 172⁷ КУпАП. І лише в трьох випадках суд призначав винній особі штраф, розмір якого перевищував мінімально встановлену законом межу [3, с. 168].

Тобто у більшості випадків про індивідуалізацію адміністративної відповідальності не може йтися.

Ще однією проблемою, на яку звертають увагу є відсутність однакової й усталеної практики судового розгляду у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією і брак дієвих механізмів, які би забезпечували уніфікацію тлумачення і застосування відповідних адміністративно-правових заборон.

Ще одне питання, яке потребує вирішення, – це визначення малозначності правопорушень, пов'язаних із корупцією.

Звертаючи увагу на недосконалість і невідповідність сучасним реаліям правозастосування норм КУпАП, включаючи тих із них, якими регламентовано порядок притягнення до адміністративної відповідальності осіб, котрі вчинили правопорушення, пов'язані з корупцією, деякі науковці зазначають, що успішному впровадженню новітніх превентивних антикорупційних механізмів явно не сприяє розповсюдженість судової практики закриття переданих НАЗК справ у зв'язку з малозначністю відповідних діянь. Аби покласти край такій сумнівній практиці, і підтримуючи подібні ідеї різних дослідників, пропонується ст. 22 КУпАП викласти в такій редакції: «При малозначності вчиненого адміністративного правопорушення, за винятком адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією, орган (посадова особа), уповноважений вирішувати справу, може

звільнити порушника від адміністративної відповідальності і обмежитись усним зауваженням».

З огляду на зазначене вбачається, що і в теорії, і у практиці застосування положень законодавства України, яке передбачає відповідальність за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, є чимало проблем, зумовлених недосконалістю положень законодавства, а також неправильним застосуванням його положень у правозастосовній та судовій практиці.

Отже, процедура притягнення осіб до адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень пов'язаних з корупцією потребує удосконалення з боку держави задля усунення можливостей недобросовісних осіб уникати відповідальності за власні діяння чи бездіяльність.

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 80731-X. *Відомості Верховної Ради України*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.

3. Франчук В. В., Корецька-Шукєвич Д. Д. Правопорушення, пов'язані з корупцією: адміністративно-правові засади протидії: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2021. 221 с.

ЗМІСТ

Балобанова Д. О. Траєкторія кримінально-правових норм щодо протидії корупції	3
Булгакова О. В. Підходи ризик-менеджменту у виявленні конфлікту інтересів в діяльності державних службовців.....	7
Бурда С. Я. Незаконне збагачення: особливості конструкції суб'єктивної сторони	11
Газдайка-Василишин І., Міськів Д. Проблеми караності кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією.....	14
Гришук А. Б. Обмеження щодо використання службового становища. Нормативно-правове закріплення.....	23
Гурковська К. А., Довга В. Я. Врегулювання конфлікту інтересів як спосіб протидії корупції	28
Єсімов С. С. Особливості проведення антикорупційної експертизи проектів законів	32
Ковалів М. В., Шукалович Б. В. Правові засади механізму запобігання та протидії корупції.....	37
Ковалів М. В. Причини та наслідки корупційних правопорушень	41
Когут Я. М. Психологічні аспекти корупційних проявів в умовах воєнного стану	45
Литвинов О. М. Логіка розуміння корупції: проблеми методології	48

Луцький Т. М., Пасека О. Ф. Проблема встановлення ознак спеціального суб'єкта в кримінальних провадженнях про корупційні правопорушення	53
Мовчан А. В. Проблеми виявлення та припинення корупційних правопорушень правоохоронними органами	59
Проць І. М., Грищук А. Б. Правові засоби запобігання корупції в Україні	64
Проць І. М., Щирба Ю. Ю. Антикорупційні стандарти та адміністративні процедури: їх реалізація.....	69
Проць І. М. Заходи адміністративного примусу, які застосовуються з метою запобігання корупції.....	73
Самойленко С. В. Спосіб як елемент криміналістичної характеристики провокації підкупу	78
Сподинський О., Гнатюк С. Особливості нормативно-правового врегулювання діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції в умовах воєнного стану	82
Тарасюк А. В. Окремі аспекти протидії корупції співробітниками державного бюро розслідувань	88
Хатнюк Ю. А., Барияк В. Б. Актуальні проблеми притягнення до адміністративної відповідальності осіб за вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією	92

Наукове видання

ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ
ЩОДО ВИЯВЛЕННЯ, ПРИПИНЕННЯ
ТА ПРЕВЕНЦІЇ КОРУПЦІЙНИХ ПРОЯВІВ

*Матеріали
постійно діючого науково-практичного семінару
27 травня 2022 року*

Опубліковано в авторській редакції

Підписано до друку 12 липня 2022 р.
Формат 60х84/16. Папір офсетний. Умовн. друк. арк. 6,13

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.

П78

Проблеми вдосконалення діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, припинення та превенції корупційних проявів: матеріали постійно діючого науково-практичного семінару (м. Львів, 27 травня 2022 року) / упорядник І. Б. Газдайка-Василишин. Львів: ЛьвДУВС, 2022. 100 с.

Матеріали постійно діючого науково-практичного семінару містять тези доповідей та повідомлень, які були оприлюднені й обговорені під час проведення науково-практичного заходу «Проблеми вдосконалення діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, припинення та превенції корупційних проявів», що відбувся у Львівському державному університеті внутрішніх справ 27 травня 2022 року.

Опубліковано в авторській редакції.

УДК 343.1